

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0016

Tudománykommunikáció a Z generációnak

Projektvezető: Dr. Törőcsik Mária PTE KTK egyetemi tanár

A munkacsoport vezetője: Dr. Szijártó Zsolt PTE BTK egyetemi docens

**Fiatalok kommunikációjának és médiahasználatának
vizsgálata – tanulmány**

Készítette:

Guld Ádám, PTE BTK

Dr. Maksa Gyula, PTE BTK

Kiadó: Pécsi Tudományegyetem
ISBN 978-963-642-991-1

Pécs, 2013

Tartalomjegyzék

1. Módszerek	2
1.1. Médianapló	2
1.2. Interjú	4
1.3. Kommunikációs hálózatok térképei	6
2. Előnyök és nehézségek.....	7
2.1. Előnyök	7
2.2. Nehézségek.....	7
3. Az adatközlők.....	8
3.1. Általános minta	8
3.2. Alminták.....	8
3.2.1. Hátrányos helyzetű almintá	8
3.2.2. Roma kisebbségi almintá	9
4. A középiskolások körében végzett kutatás eredményei	10
4.1. A középiskolások médianaplói.....	10
4.2. A középiskolásokkal készített interjúk tartalomelemzése.....	15
4.2.1. Napi összes médiahasználat időtartama	15
4.2.2. A nap során használt médiumok	16
4.2.3. Legtöbbet, vagy legritkábban használt médiumok.....	19
4.2.4. Legritkábban, vagy legkevesebbet használt médiumok.....	22
4.2.5. Aktív médiahasználat	24
4.2.6. Háttér médiahasználat	26
4.2.7. Multitasking	29
4.2.8. Tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos vélemény, állásfoglalás	31
4.2.9. Reflexiók saját médiahasználatra	33
4.2.10. Megfogalmazott tanulságok saját médiahasználatra vonatkozóan.....	43
4.2.11. Tervezett változtatások saját médiahasználatra vonatkozóan	44
4.2.12. A médiahasználók médiumfogalma	46
4.2.13. Extrém médiahasználati szokások.....	47
4.2.14. Altruizmus, reflexivitás (visszahatás) a médiában	48
4.3. A Középiskolások médiahasználat-térképei.....	49
5. Az egyetemisták körében végzett kutatás eredményei.....	52
5.1. Az egyetemisták médianaplói	52
5.2. Az egyetemisták médiahasználat-térképei	59
6. Összefüggések, eredmények és továbbmutatás.....	62
Hivatkozás.....	64

1. Módszerek

A TÁMOP-4.2.3.-12/1/KONV *Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja* című kutatás *Fiatalok kommunikációjának megismerése* elnevezésű alprojektje keretében a középiskolás-egyetemista célcsoport legfontosabb kommunikációs színtereit és formáit, médiahasználatuk sajátosságait igyekeztünk feltérképezni. Ezt a későmodern médiakutatáshoz, a média kulturális tanulmányozásához szorosán köthető megközelítésből tettük. A vizsgálatot első- és másodéves kommunikáció- és médiatudomány mesterszakos hallgatók közreműködésével végeztük.

A kutatás kétféle módszerre épült. Az (1) „árnyék-kutatás” lényege az, hogy a kutatást végző hallgatók - megfelelő felkészítés után, amely döntően a kutatást előkészítő szeminárium keretei között történt - végigkísérték egy középiskolás teljes napját, aminek dokumentálása a kommunikációs tevékenység rögzítésével történik. Ezáltal bővíteni, de főképp mélyíteni tudjuk a fiatal generációról való ismereteinket. Az „árnyék-kutatás” módszertanának kialakításakor a *médianapló*, az *interjú*, és a *mentális térkép* szakirodalmi ajánlatait figyelembe véve jelentős részben támaszkodtunk egy olyan németországi kutatás tapasztalataira is, amely médiahasználók kommunikációs hálózatait vizsgálja (Hepp, Berg & Roitsch 2011).

Minden középiskolással külön-külön készítettünk egy-egy nagyjából másfél órás interjút, amely során az interjúalanyok értelmezték a saját médiahasználatukat rögzítő médianaplót. Az interjúhoz kötődően saját személyes kommunikációs hálózati, illetve médiahasználat-térképüket is megrajzoltattuk. Ezeknek a térképeknek a segítségével arra kerestük a választ, hogyan látja a középiskolás saját médiahasználatát, mit emel ki abból, hogyan értelmezi azt.

Az általunk követett másik módszer az egyetemisták „önárnyék-kutatása” köré épült. Itt más típusú, részletesebb médianaplót vártunk, amelyet ugyan nem egészített ki interjú, viszont kommunikációs hálózati térképek igen. Tehát a következő módszereket használtuk, illetve az alábbi adattípusokat gyűjtöttük össze az „árnyék-kutatások” során.

1.1. Médianapló

Kutatási módszertanunk középpontjában a médianapló állt. Az interjúalanyok egy teljes napon át naplót vezettek saját médiahasználatukról. Rögzítették azt, hogy milyen médiát használtak, milyen helyzetben és milyen kommunikációs partnerekkel.

A médianapló kvalitatív kutatási módszer, a médiakutatáshoz kapcsolódó terepmunkák körébe soroljuk. Eredetét tekintve a társadalomtudományok és az irodalomtudományok hagyományyaiból és megközelítéseiből táplálkozik. Megjelenését a kulturális fordulathoz köthető trendekkel magyarázhatjuk, határozottan megnyilvánul benne az a törekvés, hogy a médiakutatás korábbi irányzataiban alkalmazott technológiai alapú, elsősorban kvantitatív típusú vizsgálatok eredményeit a szubjektívebb kulturális megközelítés tapasztalatai egészítsék ki. Jellegéből adódóan tehát ma elsősorban kvantitatív, reprezentatív minták eredményeinek kiegészítésére és pontosítására használt módszer. A közönség viselkedését kutatja, a médiával kapcsolatos döntéseket és választásokat hivatott feltérképezni. A médianapló alkalmas arra, hogy pontos képet adjon a médiahasználat kontextusáról, az ahhoz kapcsolódó érzelmek és attitűdök természetéről, valamint a különböző mediális eszközök által kiváltott eltérő emlékezeti struktúrákról.

Az egyetemisták „önárnyék-kutatásai” esetében az úgynevezett *szinkron módszert* alkalmaztunk, tehát az adatközlők egy irodalmi olvasónaplóhoz hasonló módon, meghatározott kérdéseknek megfelelően, egy meghatározott időintervallumban saját maguk rögzítették a médiafogyasztásukat és az azzal kapcsolatos élményeiket, benyomásaikat. Az adatközlőnek részletesen elmagyaráztuk a feladat menetét: megkértük, hogy az általunk biztosított táblázat segítségével kövesse médiahasználati szokásait. Felhívtuk a figyelmét arra, hogy médiahasználati szokásainak minden részletét rögzítse, így a telefonnal, televízióval, rádióval, újságokkal, könyvekkel, reklámlakátokkal, szórólapokkal, CD-vel, DVD-vel, Mp3, Mp4-el és a hálózati kommunikációval kapcsolatos napi rutinját, az ébredés pillanatától kezdve (pl.: van rádiós ébresztője, és ha igen, azt használja-e, vagy esetleg az okostelefonja ébreszti, amin aztán azonnal elolvassa a legfrissebb híreket?) a nap legvégéig. A táblázatot elküldtük neki digitálisan, és fizikai formátumban is. A feladat megértését és teljesítését megkönnyítendő, a válaszadókat mi magunk láttuk el a napló sablonjával, amely a következőképpen nézett ki:

Nap/Napszak/Idő	Médium	Helyszín	Kapcsolódó tevékenységek	Gondolatok, benyomások, érzelmek
Hétfő reggel: 7:30	Rádió	Autó	Munkába tartok, és éppen egy dugóban ülök.	Csak ilyenkor van időm meghallgatni a híreket, mert napközben elfoglalt leszek.

Az adatközlőt megkértük, hogy a kutatás elvégzéséhez lehetőleg egy olyan átlagos napot válasszon, amikor szokatlan külső tényezők (utazás, vendégek, betegség stb.) nem befolyásolják a válaszadást. Az adatközlő figyelmét felhívtuk arra, hogy a lehető legtermészetesebb módon kezelje a helyzetet, a kutatás miatt lehetőleg ne változtasson a hétköznapi rutinján, ne gondoljon arra, hogy valamilyen külső elvárásnak kell megfelelnie azzal kapcsolatban, hogy mikor és milyen típusú médiatermékeket fogyaszt. Ne érezzen olyan kényszert sem, hogy minden időpontot ki kell töltenie valamivel, ugyanis előfordulhatnak olyan napszakok, tevékenységek, amikor valóban nem kerülünk kapcsolatba semmilyen médiatartalommal. Ugyanakkor felhívtuk a figyelmét arra, hogy ne legyen szűkszavú, bátran fogalmazza meg a médiahasználattal kapcsolatos érzelmeit, gondolatait. A résztvevőknek közvetlen elérhetőséget biztosítottunk arra az esetre, ha elakadtak, és ha segítségre volt szükségük.

A középiskolások „árnyék-kutatásai” esetében a szinkron és az *aszinkron* módszert ötvöztük. A középiskolások is naplót vezettek, őket is ellátta a kutató a fentebb már említett, szükséges információkkal, ám az elkészült naplót elsősorban olyan vázlatnak tekintettük, amely később a médiahasználattal kapcsolatos emlékeket hívta elő a kutatóval folytatott interjú során.

1.2. Interjú

A középiskolásokkal folytatott kvalitatív interjúkat másfél órára terveztük. Ezekkel általánosságban azt kutattuk, hogy milyen típusú kommunikációk jellemzik az interjúalanyokat. Milyen médiaközegeket használnak? Az egyes esetekben önálló vagy közösségi felhasználók-e? Milyen viszonyban van időfelhasználásukkal, társas kapcsolataikkal a médiahasználatuk, esetleg hogyan függ össze valamely közösséghez való tartozásukkal?

Az adatközlők a kutatás e második szakaszában konkrétan az alábbi témaköröket érintik:

Az interjú vezérfonala

Demográfiai adatok: nem, életkor, állandó lakhely (város/község), kollégista-e?

I. Bevezető kérdések

- A nap folyamán összességében mennyi időt töltött médiahasználattal?
- A nap folyamán pontosan milyen médiumokat használt?
- Melyik médiumot használta a legtöbbet és mikor? Ez mivel magyarázható?

- Melyik médiumot használta a legkevesebbet? Ez mivel magyarázható?

II. Aktív- és háttér-médiahasználat

- Mennyi időt töltött aktív médiahasználattal, amikor a teljes figyelem egy adott médiumra irányult?
- Melyik médium volt ez?
- Jellemzően mikor és miért alakul ki ilyen helyzet?
- Mennyi időt töltött háttér-médiahasználattal, amikor a médiahasználathoz valamilyen más tevékenység is társult, például tanulás, sport vagy házimunka.
- Milyen médiumokat használt ekkor?
- Jellemzően mikor és miért alakul ki ilyen helyzet?
- Előfordult-e, hogy egy adott időben egyszerre több médiumot is használt (multi-tasking)?
- Milyen médiumok voltak ezek?
- Jellemzően mikor és miért alakul ki ilyen helyzet?

III. Tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos kérdések

- Érdeklődik a médiában megjelenő tudományos tartalmak iránt? (pl.: hírek, műsorok)
- Elsősorban milyen tudományos eredmények keltik fel az érdeklődését? (pl.: orvostudomány, űrkutatás, biológia, történelem stb.)
- Milyen típusú médiából szokott tájékozódni a tudományos eredményekről? (pl.: televízió, internet stb.)
- Kedveli a szórakoztató, ismeretterjesztő programokat? (pl.: Spektrum, Viasat History stb.)
- Ha igen, melyek ezek és miért kedveli őket?

IV. Átfogó kép a saját médiahasználatról

- Összességében hogyan ítéli meg a média szerepét a saját hétköznapijában?
- Miért használja a médiát általában? Meg tudna jelölni néhány konkrét okot és az ezekhez kapcsolódó mediális közeget?

- Milyen tanulságot, akár önmaga számára is meglepő következtetést tudna megfogalmazni az eredmények alapján?
- Az eredmények tükrében szükségét érzi-e, hogy változtasson a médiahasználati szokásain?

Az interjúk során hangsúlyoztuk, hogy az adatközlők ne általánosságokban beszéljenek, hanem a naplóban leírt adatok alapján válaszoljanak a kérdésekre. Az interjúkat digitálisan rögzítettük.

1.3. Kommunikációs hálózatok térképei

Az interjúk során a középiskolások, a médianapló vezetése mellett pedig az egyetemista résztvevők is egy-egy rajzot, a médiahasználatukat ábrázoló mentális térképeket is készítettek. Ezek vizuális lenyomata annak, hogy az interjúvoltak, illetve médianaplót vezetők hogyan gondolják el saját kommunikációs hálózataikat és médiahasználatukat. A térképek megjelenítik az adatközlők személyes kommunikációs közegeit, valamint a tömeg- és/vagy közösségi médiahasználatot vizualizálják.

A térképeken beszédesek lehetnek a médiumok említései, de a „hiányok”, a „hallgatások” is. Milyen médiumokkal számol, és melyek nincsenek az adatközlő horizontjában. A médiumok képei/elnevezései mellett elhelyezett megjegyzések, különösen a használat körülményeire (helyszínére, médiahasználó társakra) tett megjegyzések szintén. A térképek elrendezése is sokatmondó lehet, hiszen az éntől való távolság/közelség (az egyes médiumok használatának különböző mértékű részletezése mellett) sok esetben jelzi azt is, hogy az egyes médiumok megítélése szerint mennyire fontosak, illetve használatuk mennyire otthonos az egyén számára. Érdekes lehet és némely esetben összetettebb értelmezést kívánhat a térképek jelhasználata is.

2. Előnyök és nehézségek

Tudatában vagyunk annak, hogy az „árnyék-kutatás” fentebb vázolt módszerének vannak előnyei és nehézségei is.

2.1. Előnyök

A médianapló használata miatt a kutatás során minimalizáljuk a közvetlen külső megfigyelők résztvevőkre gyakorolt hatását.¹ Részletes információkat szolgáltat a médiahasználat idejéről, helyéről, pontos módjáról, körülményeiről stb. Az időzítés tekintetében a legrugalmasabb módszer, az önkitöltős adatrögzítés lényegében kizárja a külső tényezők hatását, jól igazodik az adatközlők napi rutinjához. Az adatközlés módjából következik, hogy a médiahasználat és az azzal kapcsolatos benyomások, érzelmek, attitűdök rögzítése azonos időben történhet, ezzel csökkentve a „felejtés kockázatát”. Multitasking lekövetése: egyszerre alkalmas arra, hogy egy meghatározott médium használatát vizsgálja (Pl.: csak a televízió vagy az internet), és arra, hogy komplex médiahasználati trendeket, szokásokat kutasson, ahol az eszközök és a lehetséges felhasználási módok teljes spektrumát vizsgáljuk, azok összefüggéseiben. Olyan hétköznapi, a médiával kapcsolatos gyakorlatokat tudatosíthat, dokumentálhat, amelyekre „normális” körülmények között nem fordítanánk kellő figyelmet.

2.2. Nehézségek

A kutató jelenlétének hiányában az adatrögzítés hitelessége teljes egészében a kitöltő együttműködési hajlandóságától függ. A hitelesség és az objektivitás érdekében is célszerű más kutatási módszerekkel is kombinálni. Bizonyos médiafelületek használatának és egyes médiatartalmak fogyasztásának felvállalása kellemetlen helyzetbe hozhatja az adatközlőket. Ezek közé tartoznak a közvélemény által értéktelennek ítélt vagy káros hatással fenyegető tartalmak (Pl.: bulvárműsorok, talkshow-k, szappanoperák, erőszakos programok, erotikus tartalmak stb.). E területeken is növelhetjük a résztvevők válaszadási hajlandóságát, ha anonimitást biztosítunk, és tudatosítjuk, hogy alapvető demográfiai adatokon túl a személyes adatok közlése nem szükséges.

¹ Ellentétben például a ESM (Experience-Sampling Method) technikával, melynek során naponta többször is megszakítják az adatközlő napi rutinját, mikoris egy előre meghatározott kérdéssora kell válaszokat adnia.

3. Az adatközlők

3.1. Általános minta

Harminchárom dél-dunántúli középiskolással készítettünk interjút, valamint a naplóikat és médiahasználat-térképeiket vizsgáltuk meg. Az adatközlők valamivel több mint kétharmada (23) nő és valamivel kevesebb mint egyharmada (10) férfi volt. Életkorukat tekintve, voltak köztük tizenöt évesek (6), tizenhat évesek (12), tizenhét évesek (6), tizennyolc évesek (7) és tizenkilenc évesek (2) is. Nagy változatosságot mutatott a minta az iskolákat tekintve is: hat, részben eltérő profilú pécsi, egy bátaszéki, egy kaposvári és egy szekszárdi középiskola diákjait kérdeztük. A középiskolások többsége a szüleivel él (20), míg a diákok körülbelül egyharmada (13) kollégiumban tölti a hétköznapokat.

Harmincnégy dél-dunántúli egyetemista naplóját és médiahasználat-térképét vizsgáltuk meg. Az adatközlők valamivel kevesebb, mint kétharmada (22) nő és valamivel több, mint egyharmada (12) férfi volt. Tizenkét esetben voltak információink az életkorukra vonatkozóan: tizenkilenc, húsz, huszonegy, huszonkettő és huszonhárom évesek is voltak közöttük. Nagy változatosságot mutatott a minta a szakokat tekintve is: volt köztük közgazdász, jogász, általános orvos, mentőtiszt, építőmérnök, biológus, pszichológus és anglisztikát végző bölcsész is.

3.2. Alminták

A kutatás fő csapása mellett két alminta vizsgálata is megvalósult. Ezekről itt azért kell szólnunk, mert az alminták vizsgálatakor szintén a fent kijelölt módszertani irányelveket alkalmaztuk. A kutatás almintái következő célcsoportok legfontosabb kommunikációs színtereit, formáit, médiahasználati sajátosságait térképezte fel.

3.2.1. Hátrányos helyzetű alminta

A kutatás egyik speciális, *esélyegyenlőségi modulja* keretében 16 hátrányos helyzetű, a Z-generációhoz tartozó fiatal médiafogyasztási, médiumhasználati szokásait vizsgáltuk meg. Egyfelől olyan fiatalokat kerestünk meg, akik nem saját családjukban, hanem állami gondozásban (nevelőotthonban vagy családotthonban), illetve nevelőszülőknél élnek. A nevelőszülőknél élő 7 fiatal mindegyike Baranya megyében, zömük Pécs közelében él, középiskolai, és néhány esetben egyetemi tanulmányokat folytatnak. 5 interjúalanyunk egy

balatonlellei iskola tanulója, közülük négyen a balatonboglári gyermekotthon lakói. 4 fiatalt a balassagyarmat-nyírjesi RIDENS Szakképző Iskola, Speciális Szakiskola és Kollégium² diákjai közül választottunk ki. Ők olyan tanulási nehézséggel vagy magatartászavarral küzdő, speciális nevelési igényű fiatalok, akik az iskola keretei között szakmát tanulnak, komplex fejlesztő és rehabilitációs programban vesznek részt. Többségük halmozottan hátrányos helyzetű, vagy a környékbeli falvakból járnak be naponta, vagy az iskola kollégiumában élnek. Egyikük nevelőszülőknél él. Az ő esetükben képességeik, készségeik korlátozottsága, akadályoztatottságuk jelenti azt a körülményt, mely előzetes feltevéseink szerint hatással lehet médiahasználati szokásaikra, a médiához való viszonyukra.

3.2.2. Roma kisebbségi almintá

A roma kisebbségi almintában 22 fiatallal készült interjú, a válaszadók valamivel több, mint fele (13) volt fiú, s valamivel kevesebb, mint fele (9) lány. Az interjúk két csoportja egy közép-dunántúli kisvárosban, Tamásiban készült: a helyi szakiskola 8, illetve a helyi gimnázium 7 diákjával. A harmadik csoportot siklói általános iskolások jelentették, itt összesen 7 diákkal készült adatfelvétel. A dél-dunántúli térségben a hazai roma népesség közel 5%-át jelentő beások vannak többségben, s a mintába került diákok kivétel nélkül a beás csoporthoz tartoznak. A gimnazista csoportban több esetben voltak vegyes – beás-magyar családi háttérből érkező diákok, s a másik két mintában egy-egy esetben oláh cigány-beás, romungro-beás és horvát-beás hátterű fiatalokkal is találkozunk.

² <http://nyirjes.ridens.hu>

4. A középiskolások körében végzett kutatás eredményei

4.1. A középiskolások médianaplói

A médianaplók vizsgálati szempontjai nagyrészt megegyeztek az interjúk feldolgozásának kategóriáival. Mindkét esetben tizennégy kódolási kategóriának megfelelő kérdésre kerestük a választ:

(1) Napi összes médiahasználat időtartama, (2) A nap során használt médiumok, (3) Leggyakrabban/legtöbbit használt médium, (4) Legritkábban/kevésbé használt médium, (5) Aktív médiahasználat, (6) Háttér médiahasználat (7) Multitasking (8) Tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos vélemény, állásfoglalás, (9) Reflexiók a saját médiahasználatra, (10) Megfogalmazott tanulságok a saját médiahasználatra vonatkozóan, (11) Tervezett változtatások a saját médiahasználatra vonatkozóan, (12) A médiahasználók médiumfogalma, (13) Extrém médiahasználati szokások, (14) Altruizmus, reflexivitás (visszahatás) a médiahasználatban.

A médianaplók vizsgálatakor ezeket kiegészítettük egy tizenötödikkel, amely a médiahasználat helyére vonatkozik.

(1.) A középiskolás naplókban a napi összes médiahasználat időtartama többnyire nehezen vagy egyáltalán nem volt megállapítható, ez összefüggött azzal, hogy a naplók ebből a szempontból nem eléggé részletezettek, és gyakran az adott médiahasználati tevékenység kezdetét jelölték meg, az abbahagyását nem. (Bár ahogyan később még lesz szó róla, többen az interjúk során sem tudtak egyértelmű választ adni napi médiahasználatuk időtartamára vonatkozóan.) Az ebből a szempontból értékelhető naplók nagy része 4-6 óra médiahasználatról számol be, de több esetben előfordult a rövidebb (1-3 órás) és hosszabb (7-10 órás) médiahasználat is. A naplók általában valamivel rövidebb idejű médiahasználatról tanúskodnak, mint az interjúk, ez összefüggött azzal, hogy az előbbieket hamarabb készítették, mint az utóbbiak, és a naplók értelmező interjúk során tudatosodott az adatközlőkben a napi médiahasználatuk egy része.

(2.) A nap során használt médiumokkal kapcsolatban megállapítható, hogy az internet- és telefonhasználat általános volt. Jellemző módon gyakran az internethasználat is telefonon keresztül történt, bár a laptop és a PC eszközt is említették az adatközlők. Megállapítható,

hogy a telefon mint technikai eszköz használata esetében a hangközvetítő beszélgetés funkció viszonylag háttérbe szorult, bár van még rá példa, mint ahogy az SMS-ezésre is, de legalább ilyen fontos a telefon az offline zenehallgatás, a rádióhallgatás, a játék és az internetezés szempontjából. A naplók közel kétharmada szólt televízió-nézésről és offline zenehallgatásról. Az offline zenehallgatás rendkívül változatos a hordozóit tekintve: laptop, hifi, mp3, mp4, telefon, okostelefon, bakelit, de a telefon itt is meghatározó. A naplókban rádióhallgatásról is viszonylag sokan, a középiskolások több mint egyharmada számolt be, de az újságolvasás, a folyóirat/magazin olvasása, a könyvolvasás, és külön megnevezve a képregény- (pontosabban manga-) olvasás laptopról bár előfordult, de kevésbé sokkal kevésbé volt jellemző. A diákok közel harmada említette, hogy játszik technikai eszközökön: körükben a telefonos és számítógépes játék is többeknél megjelenik. Egy-egy középiskolás naplóban a plakátok és a szórólapok is felbukkantak. Figyelemre méltó, hogy a naplók egy részében a fényképezőgép, a hifi, a projektor és az iskolai csengő is megjelenik médiumként.

(3., 4.) A legtöbbet/leggyakrabban használt médium vizsgálatokor nem minden esetben tudtunk egy konkrét médiumot megnevezni, volt ahol közel azonos jelentőségűnek mutatkozott több is. Általában itt is az internet és a telefon a leginkább jellemző, de a televízió, az offline zenehallgatás, és néhol a könyv, valamint egy esetben a rádió is megjelenik. A legritkábban, illetve legkevesebbet használt médiumok nyilván a naplókban nem említettek. A naplókban sehol nincs nyoma a mozinak például, de a plakátok vagy általában a nyomtatott sajtó is csak kevésbé van jelen.

(5.) Aktív médiahasználati módról akkor beszélhetünk, amikor az adatközlők teljes figyelme egy adott médiumra irányul, vagyis egyidejűleg sem egy másik hétköznapi cselekvést nem végeznek, sem pedig egy másik médiumot párhuzamosan nem használnak. Az aktív médiahasználatról elmondható, hogy az internet, a telefon, a televízió, a könyv, a képregény, a számítógépes és telefonos játékok esetében is előfordul. Tanuláskor, például angol nyelvtanulás (itt a hifi és a televíziós sorozatok is meg lettek említve) és olvasás (a könyvhasználatot jellemzi, a napilapét nem), valamint e-mailes, telefonos és facebookos kapcsolattartás esetében, de aktív médiahasználatnak tekinthető zenehallgatásra is van példa. Az aktív televíziózás a sportközvetítésekhez (meccsek, Forma 1) és a televíziós sorozatokhoz kapcsolódik.

(6.) Az adatközlők majdnem mindegyike háttér médiahasználatról is beszámolt, azaz olyan helyzetekről, amelyekben valamely nem médiahasználati cselekvéssel párhuzamosan zajlik a médiahasználat. A rádió jellemző módon háttérmédium, mint ahogy majdnem kizárólag az

offline zenehallgatás is. A rádióhasználat megjelenik reggeli készülődés, közlekedés (autó, busz, utca), étkezés (különösen reggeli és vacsora), főzés, tanulás közben, de elalváshoz segítőként is. Részben rádión, részben offline módon zenehallgatás kíséri olyan tevékenységeket, mint a buszozás (a válaszadók nagyjából harmada említette), de előfordul egyéb közlekedés, valamely házimunka, reggeli ébredés és készülődés során is.

A telefon és az internet (gyakran akár összekapcsolódva is) is megjelenik háttérmédiaként: közlekedés, étkezés, tanulás közben, gyakran iskolai órán is. Vannak, akik a televíziót is – részben a rádióhoz hasonlóan – reggeli készülődéshez, tanuláshoz és főként étkezéshez használják háttérmédiaként. A médium jellegéből fakadóan nem meglepő, hogy a plakát a közlekedés háttérmédiája. Az már talán annál inkább, hogy a nyomtatott sajtó is (az összes említéséhez képest) viszonylag gyakran háttérmédiaként jelenik meg: reggelizéshez, kávézáshoz, reggeli „házi írás” melletti olvasgatáshoz, de tanórai unaloműzéshez is.

(7.) Az adatközlők több mint fele tett párhuzamos médiahasználatra, multitaskingra utaló megjegyzéseket a naplókban. Ezek a multitasking helyzetek eléggé változatosak a használt médiumokat illetően. Találunk példákat a televízió/internet/telefon együtt és páronként való használatára is. Van, amikor az internethasználaton „belül” jön létre multitasking helyzet, például Facebook-beszélgetés és hírportálok nézegetése. Zenehallgatás kíséri sokféle egyéb médiahasználatot: könyvolvasást, naplóírást, számítógépes játékokat, internetezést vagy például a Képes Sport magazin olvasását. A televíziózás több esetben számítógépes vagy telefonos játékkal együtt jelenik meg (például a reklámidő alatt játék a telefonon – ez az interjúkban is szembeszökő reklámkerülés egyik módja).

(8.) Tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos megjegyzéseket mindössze két naplóban olvashatunk. Az egyik naplóban ismeretterjesztő televíziós csatornák nézése kerül elő, és mindkét esetben szó van könyvekről. Mégpedig vélhetően történelmi ismeretterjesztő munkákról. Mindkét esetben a kikapcsolódás, egyúttal az (egyéb média) környezetből való kivonódás terepe is az olvasás. A 19 éves kaposvári műszaki-informatika szakos középiskolás Laci számára a Partraszállás Normandiában című könyv a koraesti lazítást jelenti, melyről így ír: „*Nem gondolkodom, leköt a könyv.*” A 18 éves pécsi gimnazista Zsófi tanóra közben olvassa „*legújabb könyvszerzeményét*”: Izrael múltjáról olvas, „*ami érdekel is, mert szeretem a törtit*” – írja a naplójában.

(9., 10., 11.) Megfogalmazott tanulságokról és tervezett változtatásokról a saját médiahasználattal kapcsolatban ugyan nem olvashatunk a naplókban, ám azért a középiskolások írásainak közel felében találunk rövid reflexiókat a saját médiahasználatra

vonatkozóan. Ezek legnagyobb csoportja a zene- illetve rádióhallgatás hol stimuláló, hol relaxációs, hol a magányt oldó, hol pedig (például a közösségi közlekedés esetében) éppen a privátszférát biztosító, tehát a mindennapi életben nagyon is pragmatikus használatáról szól. Íme, néhány példa:

„ Szeretek zenét hallgatni, mert így érzem, hogy nem vagyok egyedül. ” Zsófia

„ A zene jókedvre derít és kicsit úgy érzem, egyedül is lehetek. ” Zsófi

„Relaxációs folyamat, a külvilág kizárása. ” Style, 16 a buszos zenehallgatás kapcsán

„Unaloműzés, elszigetelődjek a délutáni buszos tömegtől. ” Csimodár

„Igazából nem az a lényeg, hogy mi szól, csak legyen egy kis zene, háttérzaj. ” Anett a reggeli autós rádiózásról

„A tanulás kapcsán hallgassunk aláfestésnek zenét ☺ ” Meli

„Zenhallgatás közben jobban tudok futni, mert versenyeken megengedett volt és hozzászóltam. ” Rita

Nemcsak a rádióval kapcsolatban találhatunk médiaoptimista megjegyzést. Például:

„Örülök, hogy a telefonomon is tudok könyvet olvasni. ” Márta

Néhány kommentár ugyanakkor médiakritikainak is tekinthető, ezek a televízióról és az interneten belül elsősorban a Facebookról szólnak:

„Nehezen viselem el a tévét, a reklámok miatt. ” Csimodár

„Na...Akkor lássuk csak mi van az országban! (híradó) (m2) ” Meli

„Édesanyám felhívja a figyelmemet a napi történésekre, kommentálja a tv-ben elhangzottakat, de nem annyira kötnek le ezek. ” Patrik

„Értelmetlen megosztások facebookon. ” Patrik

„Jaj, ez már megint hülyeséget tett ki. ”, illetve „Minek küldenek hülyeségeket? Engem nem érdekel! ” Emese a Facebookról és az e-mailről

(12.) A médianaplókban nincsenek a médiumfogalommal kapcsolatos közvetlen reflexiók, ám indirekt módon mégiscsak szólnak a középiskolások médium-felfogásáról. A diákok főként a média technikai-materiális oldalát, a technikai eszközöket és/vagy a hordozókat tekintik médiumnak. Egyfelől tehát leszűkítik, másfelől viszont ki is tágítják a médiumfogalmat. Az utóbbit egy hagyományos tömegmédia-fogalomhoz képest teszik, hiszen a „projektor”, az „iskolai csengő”, de még akár a „fényképezőgép” is egy ilyen kitérésnek tekinthető.

(13., 14.) Altruizmusnak nincs nyoma a médianaplókban, és extrémnek tekinthető médiahasználati szokásokkal is mindössze két naplóban találkozhatunk. A 18 éves pécsi gimnazista Petra a médianapló közel felében azt jelzi, hogy megnézte, mennyi az idő. Éppen ő az egyik diák a kettő közül, aki fontosnak tartja az iskolai csengő médiumként való említését

is. Ebből a két naplóból tevékeny nap, egyúttal gazdag és változatos, sok helyszínhez köthető kultúra- és médiafogyasztás rekonstruálható, amely nyilvánvalóan precíz időbeosztást feltételez.

A 16 éves pécsi gimnazista fiú „Maskarás” szinte egész nap, amikor csak teheti, zenét hallgat, de míg reggel és este főként a bakelithordozót preferálja („*A koromhoz képest imádom a '60; '70; '80-as évekbeli zenéket, így apám bakeliteinek hódolok.*”), bár rádiózik is e napszakokban. Napközben a rádiót és a telefont említi. A reggeli ébredéstől az esti lefekvésig tudatosan választja a zenehallgatás technikai eszközeit és hordozóit a különböző helyszínekhez és tevékenységekhez. Néhol extrémításba hajló példákat találunk naplójában azzal összefüggésben, hogy intimszférájába engedi a rádióadást, hiszen miután már bakelitről hallgatott zenét reggelizés és vasalás közben, ezt írja:

„Egy kis bagó társaságában a WC felé veszem az irányt, hogy dolgomat intézzem, közben a telefonon rádiót hallgatok”, majd ezt olvashatjuk: „Még csak 1 picurit visszafekszem, mielőtt elindulok, közben Petőfi rádiót hallgatok.”

Esetében a saját ágyához mint médiahasználati helyhez is erősen kötődhet e közszolgálati média, hiszen késő esti altatónak is a Petőfi Rádiót használja.

(15.) A naplók alapján megvizsgáltuk a médiahasználat helyszíneit is. A középiskolások esetében három fő helye van a médiahasználatnak: az otthon, az iskola és a kettő közötti út. Ha a naplókban belüli ismétlődő említéseket nem vesszük figyelembe, akkor megállapítható, hogy az otthonra, az otthoni lakásra vagy annak valamely részére (pl. saját szoba, nappali, konyha stb.) vonatkozó említések a leggyakoribbak. Ezen belül a megnevezések nagyon különbözőek lehetnek. Utalhatnak a szűk személyes térre: pl. „ágy” vagy „ágyikó”, „szoba”/„szobám”, vagy „tükör előtt”. Vonakozhatnak a lakás mások által is használt tereire: pl. „fürdőszoba”, „konyha”, „nappali”, de általában is kifejezhetik a saját teret: pl. „otthon”, „lakás”. Az iskolára általában, vagy valamely tanteremre utaló említések a második legnagyobb csoport. Az otthon és az iskola közötti közlekedésre pedig a harmadik: a „busz”, az „utca”, „autó”, „buszmegálló”, „váróterem”. Figyelemre méltóak még a kollégiumra/kollégiumi szobára tett utalások is. Néhány esetben említenek a naplók éttermet, kávézót, kocsmát, bevásárlóközpontot, edzőtermet és egyéb közösségi teret is. „A haverom lakása” mint helyszín – noha mindössze egy naplóban, de – szintén megjelenik.

Összességében elmondható, hogy a középiskolások naplói többnyire szűkszavúak és sok esetben túl elliptikusak voltak ahhoz, hogy egy-egy médiahasználati napot megbízhatóan rekonstruálhassunk. Kiváló alapot, kiindulási pontot nyújtottak viszont az interjúkhoz,

amelyekre ugyanakkor nagy szükség is volt ahhoz, hogy a középiskolások médiahasználatát részletesebben megvizsgáljuk. A következő fejezetben az interjúk vizsgálatának eredményeit, tapasztalatait mutatjuk be.

4.2. A középiskolásokkal készített interjúk tartalomelemzése

A középiskolásokkal készített interjúk kódolása a korábban meghatározott, a beszélgetés struktúráját alkotó témaköröknek megfelelően történt. A kódolás során használt kategóriák megegyeztek a médianaplók vizsgálatának első tizennégy szempontjával (amelyeket az előző fejezet elején soroltunk fel). Az alábbiakban az egyes kategóriákkal kapcsolatos legfontosabb eredményeket foglaljuk össze.

4.2.1. Napi összes médiahasználat időtartama

Amennyiben a napi összes médiahasználat időtartamára vonatkozó válaszok átlagát vesszük, akkor azt az eredményt kapjuk, hogy a mintában szereplő középiskolások napi 6,4 órát töltenek valamilyen médiához köthető tevékenységgel. Lényeges kihangsúlyozni, hogy az így kapott átlag elfedi azokat a szélsőségeket, amelyek a válaszokban megjelennek. Így míg az interjúalanyok egy jelentős része, saját állítása szerint, csupán napi 1-2 órát tölt a média társaságában, addig egyeseknél ez az időtartam 3-4 órára tehető, míg megint más esetekben napi 8-9 óra is lehet.

„Szerintem olyan 3 óra körül. Általában lefekvés előtt tévézek, és napközben összeadva a percek szerintem vagy egy másfél óra, amikor megnézem az időjárást, a híreket, vagy csekkolom az e-mailjeimet vagy a facebookomat. Ez így szerintem körülbelül 3 óra a TV nézéssel együtt”. Lili

„Hát, az átlagos – a minimum átlagos – az a 4 óra, de az a legeslegkevesebb szerintem. De inkább 6-7 óra, amit szoktam tölteni. Nem folyamatosan, de ugye csak annyi hogy bekapcsolom egy percre a facebookot a telefonomon, vagy telefonálok, és akkor ez így összeadódik. És ez a 6-7óra ez általában így van”. Style

A szélsőségeket a minta sajátosságaival tudjuk magyarázni. Ugyanis a kutatásban résztvevő diákok közül többen is középiskolai kollégiumokban élnek, ahol a működési szabályzat jelentős mértékben korlátozza a diákok médiához való hozzáférését. Így például a kollégiumok területén a diákoknak nincs szabad elérésük a vezeték nélküli hálózatokhoz, a tanulószobáikban található számítógépekhez, illetve sok esetben saját média eszközeiket (laptop, netbook, tablet stb.) is kitiltják az intézményekből, mivel azok épségéért a működtetők nem vállalnak anyagi felelősséget. További probléma, hogy lakószintenként csak egy televíziókészülék található a társalgókban, így a programok kiválasztása is nehézkes, s emiatt sokan már nem is számolnak ezzel a lehetőséggel. Mindebből az következik, hogy ezek

a diákok, lakókörnyezetük sajátosságaiból adódóan, hétköznapokon mindössze napi 1-2 órára kerülhetnek kapcsolatba valamilyen médiummal. Ilyen esetekben a médiahasználattal eltöltött idő mennyisége a hétvégeken ugrik meg jelentősebben.

Ezzel szemben azok a középiskolások, akik még a szülői házban élnek, jóval nagyobb szabadságot élveznek e tekintetben is. Az ő esetükben nem ritkaság, hogy az iskolán kívüli szabadidő eltöltésének egyetlen, vagy legfontosabb eszköze a média, s ennek megfelelően alakul ki a napi 7-8 óra átlagos médiafogyasztás.

A napi összes médiahasználat időtartamára vonatkozó válaszok értelmezése során a további témakörök alapján kibontakozó töredékinformációkat is figyelembe kell vennünk. Ez két okból szükséges. Egyrészt az interjúalanyok közül többen nem tudtak egyértelmű választ adni arra a kérdésre, hogy egy átlagos nap során mennyi időt fordítanak médiahasználatra. Ilyen esetekben az adatközlők által megfogalmazott, „kvázi-objektív” információkra nem számíthatunk. Ehelyett a további kérdésekre adott válaszok alapján következtethetünk a média társaságában eltöltött idő hosszára.

„Hát azon a napon szerintem kicsit többet használtam az átlagnál, mivel épp krízishelyzet is volt, de egyébként nem szoktam sokat használni. Mármost a telefonomat, de azt is inkább így zenehallgatásra, vagy esetleg itt a suliba, mivel itt van WiFi, akkor esetleg ott felnézek Facebookra, de egyébként másra nem szoktam használni”. Bernadett

Másrészről a minta jellemző sajátossága, hogy az interjúalanyok egy része a beszélgetés kezdetén jelentősen alábecsülte a médiahasználatra fordított idő mennyiségét. Ezekben az esetekben azt találjuk, hogy az interjú elején meghatározott, a médiára fordított időtartam hossza a valóságban 3-4 órával is több lehet, mint ahogyan az a fiatalokban tudatosult. Az eredmény hátterében egyértelműen az áll, hogy bizonyos médiahasználati módok és médiaeszközök oly mértékben integrálódtak az interjúalanyok hétköznapi rutinjába, hogy azok jelenléte sok esetben nem tudatosul, vagy reflexió nélkül marad.³

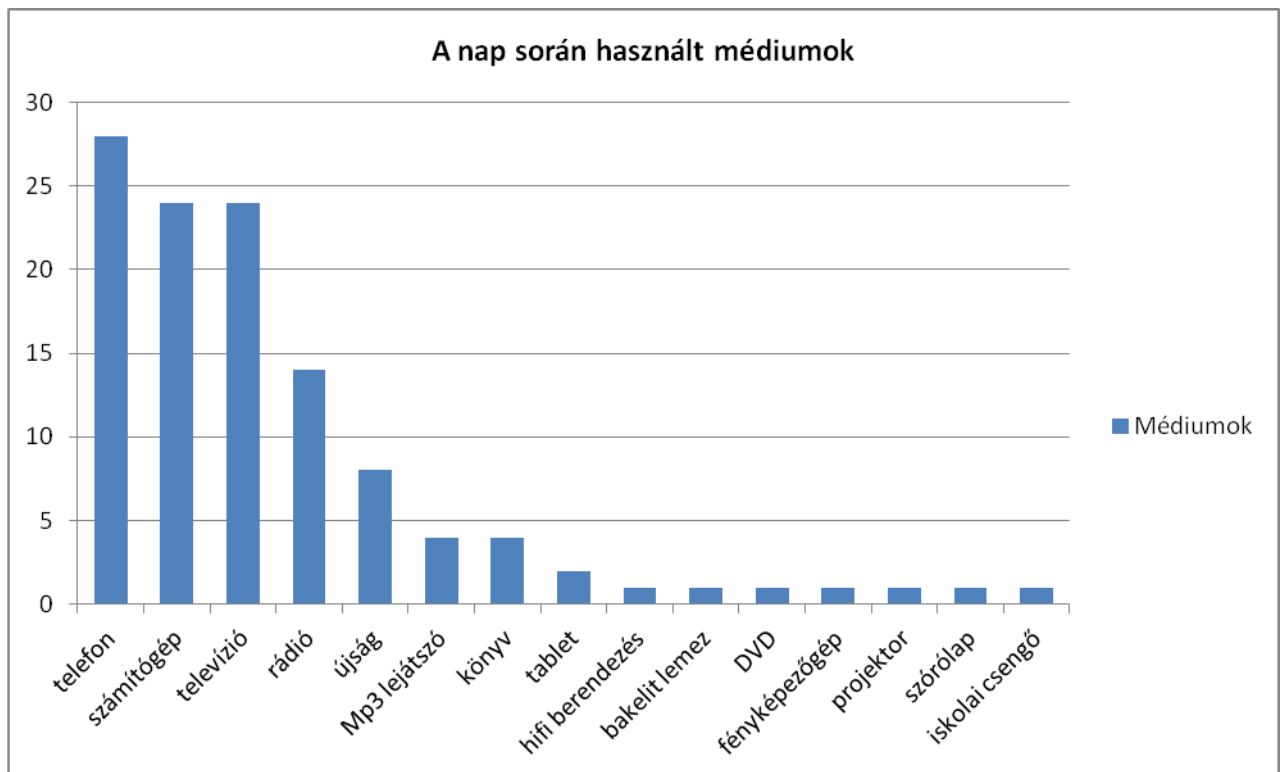
4.2.2. A nap során használt médiumok

A nap során használt médiumok esetében csak az interjúkban megjelenő médiumok felsorolásával, illetve az egyes eszközök megjelenési arányával, sorrendjével foglalkozom. Itt nem kizárólag az interjú megfelelő kérdésére adott válaszokat értelmezem, hanem az egész interjú szövegét. Figyelembe veszem, hogy bizonyos esetekben az interjúalanyok önellentmondásba keveredtek, azaz más kérdésekkel összefüggésben később olyan médiumok

³ A jelenség egyértelműen a háttér médiahasználat praxisára vezethető vissza, azon belül is elsősorban a zenehallgatással és a televízió-nézéssel eltöltött idővel hozható összefüggésbe. Erről részletesen a 6. alfejezetben.

használatáról is beszámoltak, amelyeket az interjú elején nem neveztek meg. Végül az egyes eszközök használatához kapcsolódó sajátosságokra csak a mintában szereplő nyilvánvaló anomáliák esetén térek ki. Az eszközökkel kapcsolatos általános médiahasználati gyakorlatok részletes ismertetésére pedig a 9-es pontban térek vissza. A nap során használt médiumoknak az interjúk szövegében megjelenő gyakorisága a következőképpen alakult:

1. ábra:

A fenti ábráról leolvasható, hogy a középiskolások médiahasználatában három eszköz egyértelmű dominanciája figyelhető meg, ezek a sorrendben a telefon, a számítógép és a televízió. Látható, hogy ezek közel azonos arányban jelennek meg a szövegekben, a köztük lévő lényegi különbségeket máshol kell keresnünk. Érdekes megfigyelni, hogy az interjú vonatkozó kérdésére adott válaszokban egyértelműen a telefon és a számítógép említése a leggyakoribb, ezek szinte az összes diák beszámolójában előkerültek.

„Hát, használom a rádiótelefonomat, ugye. Másokkal való beszélgetéshez, sms-hez. Ugye telefonon tudok facebookozni is. Használok a számítógépet. Ott is ugye elsősorban facebookozok, meg twitterezek – közösségi portálok. De sok esetben játszom az ismerőseimmel, hálózatban, és ott is beszélgetünk egymással különböző programokkal, és akkor így ez is nagyon gyakori nálam. De ugyanakkor, mivel én különleges osztályba járok úgymond az iskolában – ilyen nyelvi előkészítő osztályba –, így emelt óraszámban volt tavaly angol órám és informatika órám is. Tehát heti 5 informatika óra, és ezzel ugye még többet töltöttem a számítógép körében, mint ahogy általában töltöttem volna. Használok még a televíziót, ugye. Amit általában a hírek

hallgatásával szoktam tölteni. Ha nem is olvasok – mert nem szeretek olvasni – akkor legalább így tudjak tájékozódni a világról. Vagy a híradót nézem reggel, vagy időjárás-jelentés, vagy akármilyen, amivel tudom a tudásomat bővíteni”. Style

„A telefonomat szoktam. De nekem nem okostelefonom van, hanem a Lilinek, akkor általában az övén- Meg gépen, van egy kis gépen, amit suliba is viszem magammal, vagy ha utazom valahová. Ez ilyen netbook. Meg otthon szoktam laptop-ozni. Meg sokat olvasok, suliban is és otthon”. Mamme

Ugyanakkor a televízió megjelenése ezen a ponton elhanyagolható. Ez a sajátosság azzal függ össze, hogy a televízió-használattal kapcsolatos gyakorlatok csak később, az interjú szövegében kerültek felszínre. Ez jellemzően abból adódik, hogy a televízió-nézés vagy háttértevékenységként jelent meg, vagy a televízió használata egy másik médium egyidejű használatához kapcsolódott. Így annak fényében, hogy a televízió teljes mértékben szinte soha nem köti le a középiskolások figyelmét, nem meglepő, hogy a diákok jelentős része figyelmen kívül hagyta azt az eszközt, ami máskülönben a nap során használt egyik legjellemzőbb médium volt.

Hasonló meglepetéseket okozhat az is, hogy a minta soron következő leggyakoribb eleme a rádió, ami ráadásul a kérdésre adott válaszokban explicit módon is megjelent. Ez látszólag ellentmond a médiakutatásban elterjedt általános vélekedésnek, miszerint az z-generáció látómezőjéből eltűnik a rádió mint lehetséges információforrás, vagy szórakozási lehetőség. A magyarázatot részben itt is a minta sajátossága adja. Mint ahogyan arra korábban utaltam, a kutatásban résztvevő diákok egy csoportja a hétköznapokon kollégiumban él. Ugyancsak szó volt arról, hogy a kollégiumi rendszabályzat nem teszi lehetővé az internethez való hozzáférést, vagy magas árkategóriájú médiaeszközök használatát, míg a televíziózást a készülékek alacsony száma akadályozza. Így sok diák részére az egyetlen kézenfekvő megoldást, a külvilághoz való kapcsolódási pontot – a telefonon túl, természetesen – a rádió jelenti. Más szövegekből az derült ki, hogy a rádiózás valójában nem a fiatalok saját médiahasználati preferenciáit tükrözi, hanem olyan szituációkban jelentkezik, ahol a szülők szerepe meghatározó. Ilyen helyzetre lehet példa az, amikor a diákokat a szülők szállítják az iskolába, s eközben szól a rádió az autóban.

„Reggel kocsiba rádiót, amúgy azt nem szoktam hallgatni, csak kocsiba. Telefon és... hétfőn nem volt más”. Ozzy

A népszerűségi listán a rádiót az újságok követik, itt már jelentős különbséggel, majd az ez után következő eszközök felbukkanása a minta egészét tekintve már elenyészőnek mondható. Így alig néhányan számoltak be arról, hogy a nap folyamán könyvet olvastak, Mp3 lejátszóról hallgattak zenét, vagy DVD-ről néztek filmet. Talán az sem különösebben váratlan, hogy a

fiatalok között még nem terjedt el széles körben a táblagépek használata. A beszámolókból kiderül, hogy bár sokan áhítoznak erre az eszközre, csak kevesen engedhetik meg maguknak azt, hogy megvásárolják. Akik használják, azok többnyire a szüleiktől kapják kölcsön.

Egy-egy kirívó furcsaságnak jól beazonosítható személyes története van, így például a bakelit lemezek és a hifi berendezés használta (mindkettő összesen egyszer jelenik meg a mintában) ugyanahhoz az adatközlőhöz köthető, aki az interjú egy későbbi szakaszában beszélt az zene iránti mély elköteleződéséről, és az abból származó speciális zenehallgatási szokásairól.

Ugyanígy sajátos oka vannak, hogy az egyik középiskolás csak a televíziót használta a kérdéses nap folyamán. Az ő esetében az interjú során nem tisztázott családi körülmények állnak annak a hátterében, hogy az édesanyjával az egyik nagyszülőhöz költözött, ahol részben a szűkös anyagi források, részben az idős asszony eltérő médiahasználati szokásai jelentős mértékben korlátozzák a fiatal lány lehetőségeit.

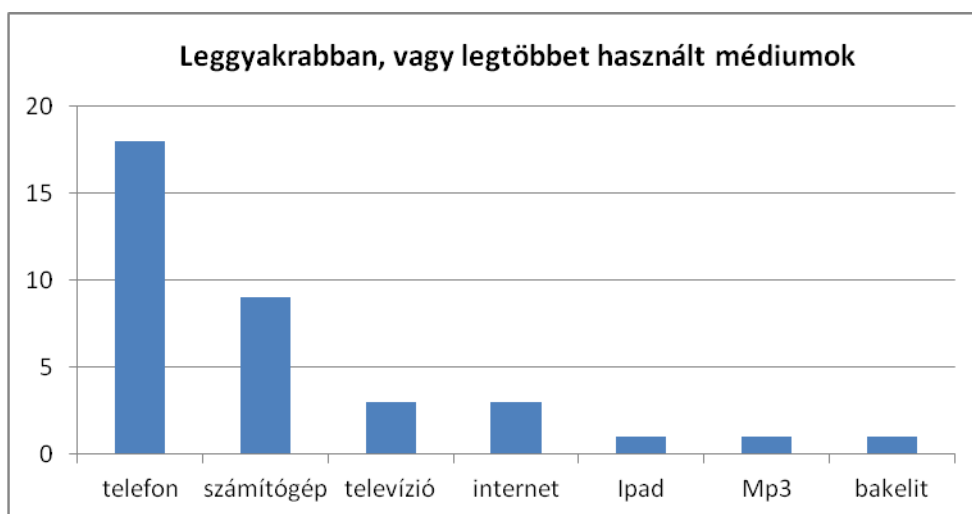
Végül néhány egészen meglepő eredménnyel is találkozhatunk a válaszokban. Így például az egyik diák többször is az iskolacsengőre, mint fontos médiumra hivatkozik, amely a tanórák végét jelzi. Egy másik középiskolás fejlett médiatudatosságról ad bizonyosságot, amikor a szórólapokat is a nap során használt médiaeszközök közé sorolja.

„Hát a telefonomat természetesen, akkor mp3, mp4, projektor, könyv, különböző lapok, amiken a tananyagaim voltak és néhány szórólap, és még a számítógép persze”. Zsófia

4.2.3. Legtöbbet, vagy legritkábban használt médiumok

Az előző kategóriához képest jóval könnyebb objektív képet alkotnunk arról, hogy melyik az a médium, amit az interjúalanyok a legtöbbet, vagy a leggyakrabban használtak a kérdéses nap folyamán. A kutató munkáját itt az segíti, hogy az interjúk teljes szövege alapján kiderül, hogy az adatközlők a leggyakrabban használt médium esetében sokkal pontosabb képet tudnak alkotni saját médiahasználati szokásaikról, mint arról, hogy a nap folyamán ténylegesen milyen mediális felületekkel kerültek kapcsolatba. Az eredmények lényeges sajátossága az, hogy egyes esetekben egynél több médium került megnevezésre, ilyenkor az adatközlők közel azonos időt töltöttek a különböző médiumok társaságában. A legtöbbet, vagy leggyakrabban használt médiumokkal kapcsolatos eredményeket az alábbi diagramról olvashatjuk le:

2. ábra:

A legtöbbet használt médiumok esetében sokkal élesebb különbségek rajzolódnak, mint ahogyan azt a második kategóriánál láhattuk. Kiderül, hogy a telefon egyértelmű dominanciája jellemzi az adatközlők médiahasználatát, ennek okait a 9-es pontban részletezzük. Előzetesen annyit érdemes megjegyezni, hogy abból kifolyólag, hogy az adatfelvétel egy átlagos hétköznapon történt – amelynek első részét a diákok utazással, illetve az iskolában töltötték –, sokak számára ez volt a legkönnyebben elérhető médiaeszköz. Ezt a tényezőt tovább erősítik a kollégisták, akik a korábban tisztázott okok miatt alig-alig fértek hozzá más eszközökhöz a nap második felében.

„Legtöbbet a telefonomat használom, mert azon van igazából ilyen kis internetes dolog. Meg tudom nézni a Facebookom-at, hogyha esetleg szükségem van rá, vagy unatkozom, érdeklődöm, vagy beszélgetek valakivel, vagy meg akarok keresni valakit, olcsóbb, mint hogyha telefonálnék és, de viszont legtöbbet, zenét hallgatok. Tehát, azt rengeteget, ha egy kicsikét egyedül vagyok, sose vagyok egyedül”. András

„Hát legtöbbször az időt néztem meg rajta, de ugyanúgy sms-eztem, akkor facebook, meg hát rá googleztam pár dologra a tananyaggal kapcsolatban, amit nem értettem”. Zsófia

„Mindig nálam van, és ezzel tudok telefonálni, zenét hallgatni, tehát majdnem mindenre jó”. Kitti

„Hát a telefon mindig kéznél van. Nem kell bekapcsolni a gépet, hanem csak előveszem és megnézek rajta bármit rögtön. És leginkább ezért használom a telefont”. Ozzy

A telefont jelentős különbséggel követi a számítógép, amelynek használata főleg azoknál a diákoknál jellemző, akik vagy számítástechnikai fakultációra járnak, vagy a szüleikkel élnek. Így ők a nap második felében is több időt fordítanak számítógépezésre.

„Szerintem a gépemet használom a legtöbbet. Mert van rajta wifi, nezetni is tudok, meg vannak rajta filmek, így azon van a legtöbb lehetőség. Sőt, olvasni is tudok rajta, ha esetleg nincs nálam könyv. Ugye amikor buszozok, akkor sok kitöltetlen időm van, akkor is jó”. Mamme

Harmadik tényezőként itt is a televízió jelenik meg, ennek jelentősége ebben a megvilágításban már jóval csekélyebbnek tűnik. A televíziót mindössze három adatközlő jelölte meg a leggyakrabban használt médiumként. Ezek közül csupán egy diák számolt be arról, hogy a televíziót tartja a legfontosabb médiumnak. Egy másik középiskolás, aki egyformán fontosnak találta a televízió és a számítógép szerepét, oly módon tett különbséget a két eszköz között, hogy míg televíziózással tölti el a szabadideje nagyobb részét, addig a számítógép-használat, az internet miatt, sokkal fontosabb számára, még akkor is, ha az arra fordított idő mennyisége összességében kevesebb. A harmadik személy pedig az a korábban említett fiatal lány volt, aki az interjú készítésének idején a nagymamájával élt.

*„Ennek egy nagyon egyszerű oka van, az, hogy nemrég költöztünk vissza Mamához, és ott nincsen számítógép még, és internet sincs, úgyhogy ebből az okból kifolyólag marad a tévé”.
Meli*

A televízióval azonos helyen szerepel az internet; ez a tény önmagában is egy sor további kérdést vet fel. Először is itt válik először világossá az a fogalmi zavar, amely akörül bontakozik ki, hogy az internet önálló médium-e, vagy egy speciális platform, amely különböző médiaeszközökön (telefon, számítógép, tablet stb.) érhető el. Az interjúkból az derül ki, hogy a válaszadók többsége az internetről az utóbbi megközelítés alapján gondolkodik. Ugyanakkor a későbbiekben megfogalmazottak alapján nyilvánvaló, hogy mind a telefon, mind pedig a számítógép népszerűségének a háttérében a világhálózathoz való hozzáférés áll. Így abban az esetben, ha válaszadók többsége az internetet önálló médiumnak tekintette volna, feltehetően az vezetné a listát.

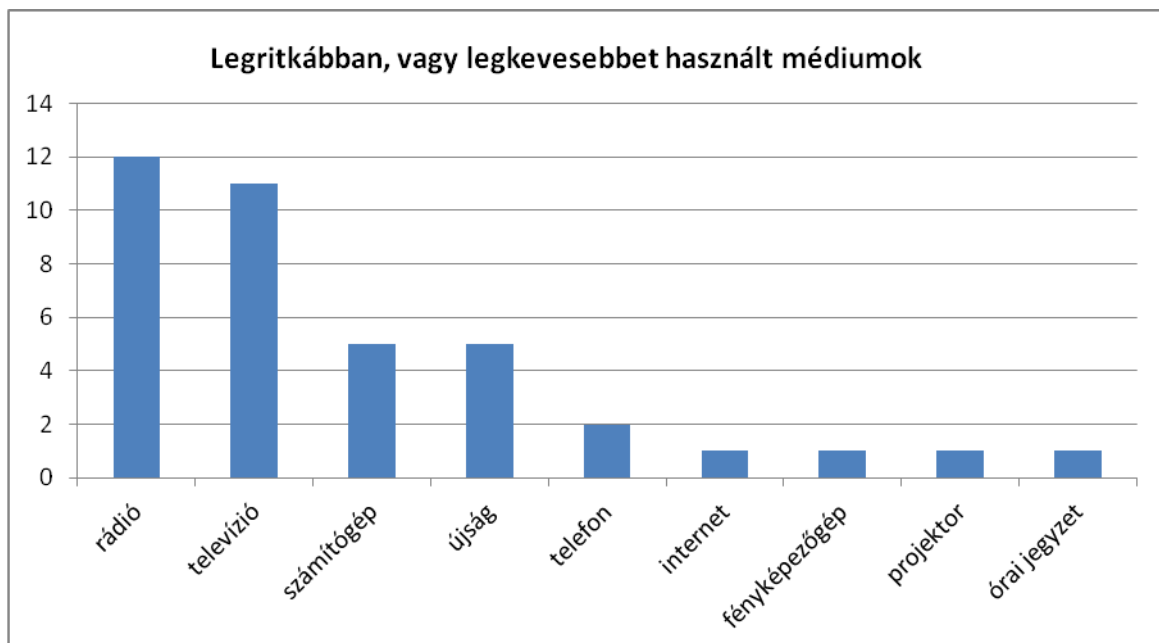
Végül a lista végén található eszközök, amelyeket csupán egy-egy válaszadó említett, már ismerősek lehetnek a korábban vizsgált kategóriákból. Ezek megjelenése szintén az átlagostól eltérő szociokulturális háttérrel, speciális érdeklődési körökkel és az ezekből származó egyéni médiahasználati szokásokkal hozható összefüggésbe.

„Mert én is – hát, eredetileg a zenéhez úgy kapcsolódom, hogy én is zenélek egy ilyen baráti társaságból kialakult bandában. Szeretem tanulmányozni a régi koroknak a műveit, tehát ez egészen az operától a klasszikus zenéig, a rockon át hip-hop, tehát minden, ami jó zene, meg minden, amit én föl tudok dolgozni és igazán be tudok fogadni azt én hallgatom. Nagyon is szeretem őket általában és nem csak emiatt, hanem kedvtelésből is hallgatom őket többször, tehát '60-as, '70-es, '80-as éveknek is a zenéjét, ugyanúgy erre szolgál nekem itt a bakelit lejátszó, jó kis feketelemezekkel. Hát nagyjából így ennyi”. Maskarás

4.2.4. Legritkábban, vagy legkevesebbet használt médiumok

A legritkábban, vagy legkevesebbet használt médiumokkal kapcsolatos adatokat több ponton is összefüggésbe hozhatjuk az előző eredményekkel. Lényeges viszont, hogy ebben az esetben csak az adatközlők önálló belátására hagyatkozhatunk, azaz kizárólag a kategóriára vonatkozó kérdésekre adott válaszokat tudjuk értelmezni. Ennek oka az, hogy míg a vizsgált nap során használt médiumok esetében (1-es kategória) az interjúk szövege gyakran leleplezte a kategóriában megfogalmazott válaszok tévedéseit, addig ugyanezek a szövegek nem hordoznak információt azzal kapcsolatban, hogy mely médiumok kevésbé népszerűek. A legritkábban, vagy legkevesebbet használt médiumokkal kapcsolatos eredményeket az alábbi diagramról olvashatjuk le:

3. ábra:

Az előzőekben alapján nem meglepő, hogy a rádiót az adatközlők egy jelentős része csak ritkán, vagy egyáltalán nem használta. Ezek a válaszok jellemzően azoktól a diákoktól származnak, akik még a szülői házban élnek, s így számos egyéb médiumhoz is könnyen hozzáférnek. Ilyen esetekben nem meglepő, hogy ők a korosztályuk általános preferenciáihoz igazodva más eszközöket részesítenek előnyben.

„A legkevesebb a rádió talán. Akkor szoktam használni, amikor a szüleim visznek be az iskolába. Akkor ugye hallgatjuk a rádiót a kocsiban. Nem nagyon hallgatok rádiót, mert a zenét, ami hallgatok, az saját zene, amit én leszedek, és inkább nem hagyatkozok a rádiónak a zenéjére. Tehát ez a leginkább elhanyagolt médium, amit használok”. Style

„A rádió. Nem tetszenek a zenék, ezek a mai zenék, amiket adnak. A zenei stílusok kicsit úgymond régimódi. Azért inkább a telefonomon hallgatok zenét”. Lili

„Nem tudom... nem érzek késztetést arra, hogy odamenjek és bekapcsoljam. Gyakorlatilag mindenhol meg tudom azt, amit ott elmondanak, így nem sok értelmét látom annak, hogy bekapcsoljam és megtudjam még egyszer, azt, amit már úgy is tudok pl. az internetről vagy a tévéből. Szeretem is látni ezeket a dolgokat, meg elolvasni, mint, hogy halljam”. Julcsi

A televízió esetében kapott válaszok itt is egyértelműen megerősítik, hogy ez a médium látszólag perifériális szerepet játszik a fiatalok médiahasználati gyakorlatában. Míg az 1-es kategória eredményei azt mutatták, hogy a vizsgálatban szereplő fiatalok közül 24-en néztek televíziót, vagyis a résztvevők többsége, addig 11-en állították, hogy csak nagyon keveset, vagy egyáltalán nem használták ezt az eszközt a nap folyamán. Az okokat ebben az esetben is az interjúk későbbi szakaszában fedezhetjük fel.

„A rendes rádió, de a tévét sem. Amikor kocsiban vagyok, benyomom a rádiót, és akkor azt hallgatom, szóval akkor a tévé”. Oli

Az esetek többségében a televízió megjelent a napi rutin során, nem egy esetben a ráfordított idő mennyisége is jelentős volt. Azonban a televíziózás vagy háttértevékenységként jelentkezett, vagy párhuzamos médiahasználatához kapcsolódott. Ezeknek a jellemzőknek az összessége pedig világos magyarázatot ad arra, hogy a televízió-használat miért tűnhet népszerűtlennek a fiatalok körében.

„Hát, nem is fér bele a napomba, meg igazából az interneten megtalállok mindent, ami a tévében benne van és annyira már nem köt le a TV, mert tele van reklámokkal, olyan műsorokkal, ami igazából nem érdekel, meg szerintem felesleges. (...) van pl. egy olyan film, ami érdekelne a tv-ben akkor is félóránként meg van szakítva negyedórás reklámokkal és így annyira nem élvezhető, és helyette pedig felmegyek az internetre, letöltöm a filmet 10 perc alatt és utána megnézem”. Anett

Harmadik helyen, jelentős különbséggel, a számítógép következik a sorban. Ezt, mint a legritkábban használt médiumot, mindössze öten választották. Ők egy kivétellel kollégiumban élő diákok, akik a korábban tisztázott körülmények miatt nem tudnak hozzáférni az eszközhöz. Az a diák, aki a nagyanyjával él, és ezért nincs számítógépe, így beszél arról, hogy milyen helyzetekben lenne szüksége az eszközre:

„Akkor biztos, mert tanuláshoz is kellene. Kezdő németesek vagyunk, és nincsen német szótáram otthon, és ahhoz kéne sokat. Az osztályfőnök is nagyon sok mindent Facebook csoportba ír csak ki, e-mailen jönnek az értesítések az érettségiről, versenyekről, sulis programokról, meg mindenhol. Facebookon barátokkal beszélgetni, az rengeteg időt eltöltene még. Meg hát ilyen alapszolgák. Házi kereséshez valamilyen oldalon, Wikipédián meg ilyenek”. Meli

A számítógéppel azonos helyet foglalnak el az újságok és magazinok. A válaszadók közül öten neveztek meg ezeket, mint a legritkábban használt médiumot.

„Hát igen, az újság. Úgy gondolom, hogy mostanában már nem annyira felkapott dolog az újság használata, az újság olvasása. Még nagypapámon látom, hogy napilapokat vesz, és olvassa, és ez tényleg tök jó, tehát teljes mértékben megértem, de ugyanakkor úgy gondolom, hogy én ezt nem tudnám használni. Tehát, ha valamire kíváncsi vagyok, azt megnézem, viszont nem tudok nap mint nap olvasni úgy, hogy csak azért, mert vannak hírek. Ugye erre már más dolgok is vannak, amit tudunk használni. Ugye tévé, internet, amiken ugyanúgy vannak hírek, csak nem újságban foglalva, hanem oldalakon, csatornákon, műsorokban”. Style

Végül a sort a telefon, az internet, a fényképezőgép, a projektor és az órai jegyzetek zárják. Érdeemes megjegyezni, hogy a legritkábban használt médiumként a telefont megnevező diákok közül csak egy hivatkozott arra, hogy a telefonhasználat nem játszik fontos szerepet az életében. A másik adatközlőnek az interjú készítésének idején éppen nem volt élő előfizetése vagy használható készüléke, ez utóbbi esetben egyértelműen anyagi okok álltak a válasz háttérben.

„Hát, a projektort, és azt is akkor használtam, amikor a tanár azt használta a ppt-nél, meg volt egy verseny, amin voltam, és azon is éppen a projektoron vetítettek feladatokat, ennyi volt”. Petra

„Szerintem az a telefon volt, mert azt nem igazán használom. Három telefonom van, öt Sim-kártyám, de azokat nem nagyon szoktam használni, tehát nem tudom, hogy miért van nekem ennyi. Igazából ezeket csak így kaptam, de nem szoktam se beszélni nagyon, hanem üzeneteimet megnézem, üzeneteket írok, de azt ritkán, így az ébresztés a legfőbb funkciója a telefonomnak”. Zoltán

4.2.5. Aktív médiahasználat

Ebben a kategóriában az a médiahasználati mód került előtérbe, amikor az adatközlők teljes figyelme egy adott médiumra irányult, vagyis egyidejűleg sem egy másik hétköznapi cselekvés (takarítás, tanulás, étkezés stb.), sem pedig egy másik médium párhuzamos használata nem állt fenn. Az eredmények alapján ezt a sort a számítógép nyitja, mint az aktív médiahasználat messze legnépszerűbb eszköze.

„4 óra. Ha gépezek, semmi mással nem foglalkozok. Maximum azon hallgatok zenét is. Filmezek, olvasok rajta, beszélgetek valakivel az interneten”. Mamme

Az interjúkból az is kiderül, hogy az esetek többségében ezt az időt a fiatalok a világhálón töltik. Lényeges kiemelnünk, hogy e mögött a jelenség mögött változatos okok állnak. Az adatközlők egy része elmondta, hogy a számítógép az iskolai számítástechnika óra keretei között töltötte be a vizsgált szerepet, ahol alapvetően a tantermi szigor magyarázza azt, hogy egyidejűleg nem volt mód más cselekvésre. Egy másik diák elmondta, hogy három testvérével közösen használják az otthoni számítógépet, így mindenki csupán napi egy órát tölthet a gép előtt. Ebben az esetben sem meglepő, hogy ezt az időt igyekeznek tartalmasan felhasználni.

„Ki van osztva, ugye hárman vagyunk gyerekek, így mindenkinek be van osztva az ideje a gépnél, ezért 8-9ig mindig az enyém a gép. És akkor abban az egy órában csak gépezek, akkor semmi mást”. Zsófi

Hasonló magyarázatokkal szolgáltak azok a középiskolások, akik kollégiumban élnek, és csak ritkán van lehetőségük arra, hogy a számítástechnika teremben a számítógép elé üljenek. Mások kifejtették, hogy a tanuláshoz, elsősorban az adatgyűjtéshez használják az eszközt, s közben nincs idejük mással foglalkozni. A válaszadók egy további csoportja úgy nyilatkozott, hogy a számítógép kimondottan a szórakozás céljából kerül a figyelem középpontjába; ők jellemzően számítógépes játékokkal töltik a szabadidejüket.

Az aktív médiahasználat kontextusában alig néhányan nevezik meg a telefont és a televíziót, és ezek megjelenési aránya közel azonos ebben a kategóriában. Azok, akik a telefont említik, kifejtették, hogy az aktív médiahasználat ebben az esetben csupán pár percig tart, jellemzően addig, amíg egy ismerősüknek szánt üzenetet megírják, a közösségi oldalakat használják, vagy a barátaikkal beszélgetnek.

„Hát, szerintem olyan tíz percet a telefonommal, nem sokat, mert inkább barátkoztam és beszélgettem, de mondjuk, amikor használtam a telefonomat, akkor”. Kitti

Ehhez képest a televízió sokkal hosszabb ideig képes ezt a szerepet betölteni. Ez abból következik, hogy a televízió többnyire társas szituációkban kerül a figyelem fókuszába, ilyenek lehetnek a közös családi programok (híradók, sorozatok) vagy a barátokkal történő filmezés.

Az interjúalanyok közül csak egy-egy személy számolt be arról, hogy aktív figyelme a zenehallgatásra, újság vagy könyv olvasására, illetve tankönyvek tanulmányozására irányult. Az előbbi kategóriában egyéni preferenciákat és az átlagostól eltérő érdeklődési köröket tudunk beazonosítani, amelyek ebben az esetben is határozott nyomokat hagynak a médiahasználat mintázatán.

„Hát, nem tudom, engem a zene mindig is érdekelt, már kiskoromban is. Orgonálni akartam, aztán zongorázni tanultam, de nem mentem tovább az orgonával, s így a zene mindig bennem ragadt. Koncertekre is jártam, nem adtam őket, csak hallgattam, de jó érzésűek voltam. Mindig próbálták közvetíteni felém a zenét, családdal is jártunk koncertekre, amikor valami klasszikusabb vagy valami középklasszikus játszott a városban. Szerintem emiatt, mondjuk a család nem feltétlen ilyen zenei beállítottságú. Én tudok zenélni, meg az öcsém most már. Szerintem ezért, mert anyukámék nem tudtak megtanulni, és minket próbáltak erre nevelni. A zene így mindig megnyugtató”. Zoltán

„Nem túl sokat, egy óránál többet biztosan nem. Egyik nap volt, hogy egy könyvet kiolvastam, és nem csináltam semmi mást”. Oli

Az utóbbi eset, amikor a diákok figyelme például kizárólag a tananyag elsajátítására irányul, szintén nem tekinthető általánosnak, erről bővebben a 6-os kategória (háttér médiahasználat) kapcsán szólunk.

Végül fontos megjegyezni, hogy a válaszadók egy jelentős csoportja határozottan kijelentette, hogy teljes mértékben semmilyen médium nem köti le a figyelmét, azaz a médiahasználatához minden esetben valamilyen másik cselekvés (háttér médiahasználat), vagy egy másik médium párhuzamos használata (multitasking) párosult.

„Hát ilyen nincs, hát úgy van, hogyha van egy kis időm, akkor, és ha valaki szól, vagy valami van, akkor fölkelek onnan és elhagyom azt a médiumot, később visszaülök, visszamegyek, újra előveszem. Ez olyan, hogyha most ezt csinálom, mert ezt csinálom ilyen nincs”. András

„Nagyon ritkán van ilyen, mert amikor például FB-ozok, akkor is megy mellette a zene, mert imádok zenét hallgatni. Szabina

Ehhez képest csak néhányan tartoznak azok közé, akik ebben a kategóriában azért tudtak egy bizonyos médiumot megnevezni, mert állításuk szerint egyszerre csak egy dologra tudnak figyelni. Ők arról számoltak be, hogy idegesítik, frusztrálják vagy fárasztják őket azok a helyzetek, amikor túl nagy a zaj, és nem tudnak egy dologra koncentrálni.

4.2.6. Háttér médiahasználat

A háttér médiahasználatban kapcsolatban összetett eredmények születtek a kutatás során. Ez jól tükrözi azt, hogy egy olyan általános, széles körben elterjedt médiahasználati trendről van szó, amely rutinszerűen jelenik meg a fiatalok hétköznapjaiban. Ahogyan arra korábban utaltam, háttér médiahasználaton azokat a szituációkat értjük, amikor valamelyik médium használata egy a médiától független cselekvéssel (vagy cselekvésekkel) párhuzamosan történt. Az interjúkban elhangzottak alapján ilyen szituációk főleg a következő esetekben fordulnak elő: *napi rutin* (például: reggeli készülődés), *étkezések* (egyedül vagy a családdal), *utazás* (egyedül vagy családdal, busszal vagy autóval), *házimunkák* (vasalás, takarítás, főzés, mosogatás), *sport* (futás, edzés), *tanulás* (iskolában és otthon), *szabadidős tevékenységek* (baráti találkozók, közös programok), *pihenés és kikapcsolódás*. Az alábbiakban ezek jellemzőit tekintjük át részletesen.

A válaszadók közül többen is megfogalmazták, hogy a média ébredésük pillanatától kezdve a napi rutin része. Sokan ébrednek a rádió hangjára, akadnak olyanok, akik felkelés után a televíziót kapcsolják be, mások számítógépről hallgatnak zenét miközben a reggeli teendőket végzik. A beszámolók szerint ezekben a szituációkban a média soha nem kerül a figyelem központjába, és funkcióját tekintve leginkább a hírek alapján történő felszínes tájékozódás, a

kedvenc dalok segítségével történő lendületes ébredés, illetve az álmoság vagy a magány elűzése a cél.

„Hát ez elég sokszor megtörtént a nap folyamán, kezdve attól, hogy reggel mindannyian telefonozunk, és közben mp4-ről megy a zene, vagy amikor az iskolában a projektort használtuk és közben mást olvastam, vagy mikor versenyen voltunk és fényképeztek minket, vagy a nap végén, amikor mindnyájan együtt tanulunk és megy a zene és valaki telefonál, vagy sms-ezik”.
Zsófia

Az étkezések ugyancsak jellemző esetei annak, amikor a média megjelenik egy szituációban, ugyanakkor a figyelem teljes megragadása nem történik meg. Ezek a helyzetek az esetek többségében hétköznapiakon, a reggeli és a vacsora fogyasztása közben alakulnak ki. Egyesek arról is beszámoltak, hogy a hétfégi családi ebédeknek is állandó szereplője a televízió, ami a háttérből kíséri az étkezést. A televízió mellett csak a rádió használata mondható még tipikusnak ebben a kategóriában. Fontos megjegyezni, hogy több szövegben is panaszként merül fel, hogy alapvetően a szülők határozzák meg azt, hogy étkezés közben milyen program fut a háttérben. Ez időnként konfliktusokat is eredményezhet az asztal körül.

Ugyanígy gyakori az, hogy a fiatalok közlekedési eszközökön használnak valamilyen médiaeszközt. Az esetek túlnyomó többségében itt is a rádióval és a zenével találkozunk az interjúkban, de nem ritkaság az okostelefon használata sem. Az interjúalanyok ezzel összefüggésben a közösségi oldalakat említik, amelyeket telefon segítségével böngésznek, miközben az iskolába igyekeznek.

„Igen, ez ilyen szokássá vált, mert ugye apával szoktam bemenni suliba, mert ő is akkor megy dolgozni és akkor reggelente bekapcsoljuk a TV-t, az autóban már csak a rádió van és akkor valahogy így alakult”. Anett

Nem meglepő, hogy a házimunkák elvégzése közben szintén általánosnak tekinthető a háttér médiahasználat. Ebben a kategóriában a háztartással kapcsolatos legváltozatosabb tevékenységek bukkannak fel, a mosogatástól kezdve, a főzésen és a takarításon át, a vasalásig.

„Igen, például én mosogatok vagy takarítok, más pedig tévézik, néha arra így figyelek fél füllel, de inkább ez a zenehallgatás, bekapcsolom a tévét, és ott”. Kitti

A beszámolókból kiderül, hogy bizonyos szituációkban, speciális élethelyzetekben, ez a médiahasználati mód válhat a leginkább meghatározóvá. Erről az egyik középiskolás lány így beszél:

„Mivel egy kisebb háziasszony szerepét töltöm otthon. Édesapám az elköltözött, édesanyám pedig rokkantnyugdíjas, tehát nekem kell ellátnom a feladatokat, így a számítógépezés vagy az ilyenek háttérbe szorulnak, és akkor házimunka közbe valami zenét fölrakni, és akkor azzal relaxálni, így egy kicsit, így elnyugtatja ezt a gondolatot”. Maskaras

Számos interjúalany beszélt arról is, hogy sportolás közben zenét hallgat. A többség ezt telefonról vagy Mp3 lejátszóról teszi, speciális esetekben az edzőtermekben kihangosított zene biztosítja a hangulatot. Több szövegben előkerül, hogy a testedzés a televíziózáshoz kötődik. Ez akkor fordul elő, amikor a sportolók az edzéshez olyan speciális futógépet használnak, amely beépített tévékészülékkel rendelkezik. Jellemző, hogy ezt a szituációt az interjúk korábbi szakaszában senki sem említette, sőt, nem egy példát találunk arra is, hogy azok a diákok, akik ebben a formában használják a televíziót, korábban határozottan állították, hogy soha nem néznek tévét.

A tanulás és az ismeretek elsajátítása a következő olyan cselekvés, ami az iskolán belül és kívül is rendszeresen összekapcsolódik valamilyen mediális felület egyidejű használatával. Iskolán belül ez lehet az okostelefon, amin a diákok közösségi oldalakat használnak, nem ritkán ugyanabban az osztályteremben, a tanulóársaknak küldözgetve üzeneteket. A másik lehetőség az Mp3 lejátszó, amelyről ügyes trükkökkel tanórák alatt is megoldható a zenehallgatás. A középiskolások indoklása szerint az említett gyakorlat főleg az unalom elűzésére szolgáló módszer, mások azt állítják, hogy a tananyag memorizálásban segíthet az, hogy nem csak egy dologra koncentrálunk.

„A suliban is szoktam zenét hallgatni, nekem úgy könnyebb tanulni vagy figyelni, ha az egyik fülemben benne van a zene és akkor a tanár beszél órán. Mondjuk ha észreveszi, az kicsit gázos. De tényleg, nekem az úgy jó, hogy szól a zene, azt is hallom, közben rajzolgatok és megjegyzem, amit hallok. Leginkább alternatív zenéket hallgatok, és szeretem a mixeket. De végül is mindenfajta zenére vevő vagyok”. Mamme

Iskolán kívül sokkal színesebb a kép, itt a tanulással eltöltött idő alatt megjelenik a számítógép, az ipad, a televízió, a rádió, a telefon és hifi berendezés is. Az okok viszont is megegyeznek; a média a tanulás monotonitását oldja, vagy befogadhatóbbá teszi a tananyagot. Többen is beszámoltak arról, hogy a házi feladat elkészítése közben különbséget tesznek a mechanikusan elvégezhető feladatok (például fizika vagy matematika feladatok) és a memorizálást igénylő ismeretelsajátítás (például történelem vagy irodalom lecke) között. Előbbi esetben gyakoribb, míg az utóbbi esetben kevésbé jellemző a háttér médiahasználat.

„Amikor tanulok, van olyan tantárgy, amit könnyebb úgy megcsinálni, hogy valami megy alaphangra, akkor bekapcsolom a tévét, zenecsatorna, félig halkán, és kb. 5 méterre van tőlem a tévé, és az úgy kényelmes, kellemes. Ez így naponta 3-4 órán keresztül megvan akár párhuzamos tevékenységként is”. Meli

„Zenét hallgatok, meg néha eszek, iszok, és tanulok is közbe, igazából megyek tanulni, a könyvek odacsúsznak, az iPad meg ide, a tanulás kicsit háttérbe szorul, de mindegy”. Oli

Végül a diákoknak csak kis százaléka állította azt, hogy kimondottan zavarja az, amikor tanulás közben valamilyen médiaeszköz is működik a háttérben.

Szabadidős tevékenységeken itt kimondottan azokat a társas programokat értem (baráti találkozók, közös programok), ahol az összejövetel célja nem a közös médiahasználathoz kapcsolódik (például mozi, számítógépes játékok stb.), hanem a média ebben az esetben is csak másodlagos szerepet játszik. Elmondható, hogy az efféle szituációk is nagy rendszerességgel fordulnak elő a fiatalok körében. Így a baráti beszélgetéseknek szinte elengedhetetlen kelléke a számítógépről, az Mp3-ról, a hifiről, a televízióból vagy a rádióból szóló szene. Más helyzetekben az okos telefonok kerülnek elő, akár úgy is, hogy a fiatalok beszélgetés közben ellenőrzik az aktuális üzeneteiket, vagy posztolnak híreket a közösségi portálokon.

„Eléggé, mert főleg szünetekben úgy szokott lenni, hogy leülünk a padba, vagy bárhol vagyunk Facebookozunk és közbe beszélgetünk egymással és mutatjuk egymásnak a képeket. 'Nézd, ez mit csinált, az mit csinált!' Szóval eléggé”. Ozzy

Végül az előző kategóriához hasonlóan, a pihenés és kikapcsolódás este olyan szituációkat jelöl, ahol nem maga a média kerül a figyelem középpontjába, nem kimondottan a média a kikapcsolódás eszköze vagy célja. Ezzel szemben a média inkább csak a háttérét, az auráját teremti meg egy-egy nyugodt pillanatnak.

4.2.7. Multitasking

A multitasking kategóriába azokat a helyzeteket soroltuk, ahol egyszerre több médium párhuzamos használata zajlik; a fentiek alapján már nem meglepő, hogy a fiatalok körében ez a médiahasználati gyakorlat a legelterjedtebb. Az eredmények az sugallják, hogy a multitasking önmagában is összetett jelenség, ezért a pontosabb értelmezés érdekében kézenfekvő megoldás a kategórián belüli alkategóriák megkülönböztetése. Így multitaskingról beszélhetünk akkor, amikor a *két különböző médium egyidejű használata* valósul meg, amikor *kettőnél több különböző médium együttes használatáról* van szó és amikor a *párhuzamos médiahasználat ugyanazon az eszközön* elérhető különböző felületeken valósul meg.

A két különböző médium egyidejű használata általánosnak tekinthető a vizsgált korosztályban. Ebben az esetben a következő eszközök párhuzamos használata fordul elő: televízió és zene lejátszására alkalmas eszközök, televízió és számítógép, televízió és játékkonzol, televízió és újság, televízió és telefon, számítógép és telefon, számítógép és zene lejátszására alkalmas eszköz. Ezek alapján az első fontos megállapításunk az lehet, hogy a kategória értelmezése tovább erősíti azt a korábbi észrevételt, miszerint a televízió egyre ritkábban köti le a fiatalok teljes figyelmét. Mindemellett a televízió sokkal gyakrabban jelenik meg a fiatalok napi rutinjában, mint ahogyan azt a kutatás elején szereplő kérdésekre

adott válaszok sejtetik. Ugyanígy megerősítést nyer az is, hogy a számítógép valóban központi szerepet játszik a fiatalok médiahasználatában, amit az mutat, hogy a számítógépezéssel egyidőben ritkán valósul meg egy másik médiaeszköz párhuzamos használata.

„Igen, ilyen szokott lenni, hogy számítógépezek, és közben szól a zene, vagy az is elő szokott fordulni, hogy bekapcsolom a tévét, nézem, közben magam elé veszem a laptopot, azzal is foglalkozom. (...) Eleinte még megosztom, aztán a számítógépre figyelek. Közben próbálok a tévére, s kérdezgetem, hogy mi történt. Ilyenkor rám szoktak szólani, hogy 'Most azt figyeled vagy azt?'”. Kitti

Kettőnél több különböző médium együttes használata már viszonylag kevésbé jellemző a korcsoportban. A válaszokból az derül ki, hogy időnként előfordul a televízió, a rádió és a számítógép közös használata, bizonyos esetekben ezek közül egyet a telefon is helyettesíthet.

„Ha például gépen csinálom excess-ben a feladatot, érettségi feladatot, közben beszélek a barátaimmal, s eközben hallgatom a hifit is. Tehát igazából mindent szoktam mindennel kombinálni. Csak a tanulásra nem tudok fókuszálni”. Zoltán

„Hát igen, az mp4, meg a telefon az mindig így, egyik kezembe ez a másik kezembe az, ez szokott általában lenni. Meg a rádió meg a telefon az ilyen, ezt szoktam. (...) Hát a zene az nagyon fontos nekem, állandóan zenét hallgatok, néha még evés közben is, mindenhol ahol tudok, szünetben is, olvasás közben, meg ilyenek. És a Facebook, hát ott beszélgetek a barátaimmal, akikkel nem találkozok, ezért ez így összeadódott”. Zsófi

„A testvérem szobájában van számítógép, amit közösen használunk. A családban mindenkinek van tévéje a szobájában. Miközben ő tévézett én neteztem, vele beszélgettem, olvastam a híreket a FB-on. Meg sorozatot töltöttem le”. Szabina

Összességében azonban jellemző, hogy a kettőnél több médium egyidejű használata már zavaró lehet, és a legtöbben kerülnek ezeket a helyzeteket.

„Szerintem egyszerre leginkább egy dolog. Hogyha valamelyik oldal lassabban tölt, akkor általában megnyitok egy másikat. De általában egyszerre egy dolgot szoktam csinálni. Nagyon mást közben nem csinálok. Például, hogyha telefonálok, akkor a zenét biztos, hogy kikapcsolom”. Flóra

Végül a számítógép adta lehetőségekből kifolyólag ez az eszköz jelenti a multitasking egyik legfontosabb terepét. Felsorolni is nehéz lenne azokat a felhasználási lehetőségeket, amelyekre az interjúk alapján a számítógép egyidejűleg ad lehetőséget. Éppen ezért itt csak a három legfontosabb vagy legáltalánosabb felület bemutatására térek ki. Ezek a zene lejátszására alkalmas programok, a közösségi oldalak és az olyan csevegő programok, mint az MSN vagy a Skype. Ezek a programok a legtöbb fiatal számítógépén állandóan aktívak, így ebben a megközelítésben a legnépszerűbb alkalmazásoknak tekinthetők akkor is, ha huzamosabb ideig csak ritkán kerülnek az osztatlan figyelem középpontjába. Lényeges továbbá, hogy a fent említett felületek akár egymáshoz és más offline vagy online

tevékenységekhez is könnyedén társíthatóak, így ez a fajta rugalmasság tovább növelheti a programok a használhatóságát.

„Van az iPaden a Facebook alkalmazás, és akkor van külön az internet. Arról szól az online rádió. Megy a Facebook, és közben zenét hallgatok. (...) Zenét hallgatok, és akkor közben az iPad-emem játszok, szóval így szokott lenni általában. Ez nem sokat, naponta kb. egy órát tart, nem mérvadó, mert nem szoktam így sokat játszani”. Oli

*„Hát, általában zenét szoktam hallgatni aközben is youtube-on, vagy saját válogatásból a merevlemezemről zenét hallgatok, miközben beszélök esetleg valakivel vagy megnézek valamit”.
Maskarás*

Fontos megjegyeznünk, hogy a számítógépekhez hasonlóan az okostelefonok is alkalmasak arra, hogy egyidejűleg több programot futassanak. S bár a kezelhetőség és a praktikum szempontjából az egyidejűleg használt alkalmazások száma korlátozott, ezzel a lehetőséggel is előszeretettel élnek a fiatalok.

4.2.8. Tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos vélemény, állásfoglalás

A kutatás résztvevőinek többsége arról számolt be, hogy rendszeresen követi a tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos híreket, míg csupán néhány válaszadó állította azt, hogy ezek a témák hidegen hagyják. Az előbbi csoporton belül két jól elkülöníthető gyakorlatot tudunk megkülönböztetni az *általános* és a *speciális* érdeklődés tekintetében; ezek pozíciók a médiahasználati szokásokban is egyértelműen visszatükröződnek.

Azok a diákok, akik általánosságban érdeklődnek tudományos vagy ismeretterjesztő tartalmak iránt – jellemzően ők vannak többségben –, a televízióból tájékozódnak. Ilyen esetekben a megszerzett tudás háttérében nem gyakorlatias célok állnak, mint például a továbbtanulás, hanem sokkal inkább a kikapcsolódás és a szórakozás adja a motivációt. A beszámolók alapján kiderül, hogy a diákok valamennyi ismeretterjesztő tematikus televízió csatornát ismerik (Spektrum, Discovery, Viasat History, Viasat Explorer stb.), és szinte mindenki meg tudott nevezni egy-két olyan műsort is, amelyet rendszeresen követ. Ezek a középiskolások a választásukat azzal indokolták, hogy a televízió olyan izgalmasan és olyan látványosan tudja prezentálni a tudománnyal és az ismeretterjesztéssel kapcsolatos információkat, amelyre más médium nem képes.

„Ráterelik az érdeklődést, meg leginkább az, hogy olyan dolgokat mondanak el, olyan szemszögből közelítik meg a dolgokat, amit pl. egy tankönyvben vagy internetes oldalon nem mondanak el, nem írnak le”. Márta

Az is kiderült, hogy ebben a formában a tudományos és ismeretterjesztő tartalmak fogyasztása gyakran olyan társas program, amelyhez a szülők vagy a nagyszülők is szívesen csatlakoznak.

„Hát régebben megrendeltük azt a National, vagy nem tudom, az=az újság, az ilyen tudományos, rendszeresen rendeltük és azt olvastuk, de hát a papámmal is sok dokumentumfilmet is... néha így, amikor hallok valami érdekeset, akkor leülök mellé. Mert a papám rajong az ilyenekért, hogy így a háború, hogy mi történt, vagy hogy a rómaiak hogy építették föl ezt a várat, meg ilyenek”. Bernadett

Azok a diákok, akik valamilyen speciális tudományos vagy ismeretterjesztő terület iránt érdeklődnek – ők voltak kisebbségben –, jellemzően a hálózatról szerzik az ismereteiket, s ennek során a tematikus honlapok és a videómegosztó portálok, elsősorban a YouTube, közel azonos jelentőséggel bírnak. Ilyen esetekben nem ritkaság, hogy a speciális érdeklődés háttérében már a jövőbeli tervek, a pályaválasztással kapcsolatos előkészületek állnak.

„Igen, szifon.hu például. Apple-ös témákat, azokat el szoktam olvasni, hogy mi a legújabb modern készülék, hogy mik vannak, abból is általában számítógépeket, táblagépeket, laptopokat, telefonokat. Általában ezeket szoktam követni, meg a tévéket, mosta 3D-s tévéket, mert az meg anyukámat érdekli most”. Zoltán

Az interjúalanyok kifejtették, hogy ezekből a forrásokból olyan speciális információkat érhetnek el, amelyek más, az általános érdeklődést vagy tájékoztatást kielégítő médiumokban nem jelennek meg. További előnyként fogalmazták meg, hogy ezek a felületek interaktívak, és a témákhoz fűzött hozzászólások nagy segítséget nyújtanak az adott területen történő későbbi eligazodásban.

„Mondjuk az internetben az a jó, hogy hozzá lehet szólni, tehát vannak hozzászólások, azokat el lehet olvasni, és ott is van egy-két érdekes dolog a hozzászólásokban, amik jók”. Emese

A fentiekből az látszik, hogy a tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos területen a televízió és a számítógép egyeduralma jellemző. Ehhez képest mindössze egy-két diák tett említést arról, hogy tudományos magazint vagy szakfolyóiratot forgatna a szabadidejében.

„Hát az orvostudomány az mindenképpen, mert pszichológiára készülök, szeretnék nagyon odamenni, úgyhogy az mindenképpen érdekel, igen. (...) Hát ööö... járok ilyen szakkörre, úgyhogy nem, mert ott szoktam kapni ezeket az anyagokat, könyveket erről, úgyhogy a tv-be meg médiumokba nem nagyon szoktam erről”. Zsófi

A tudományos és ismeretterjesztő témák tekintetében általános népszerűségnek örvend a természettudományokon belül az állatvilág, a humán tudományok közül a történelem, illetve a technika és technológia vonatkozásában az autók, a repülőgépek és az építészet. A speciálisabb területek közül többször megjelenik az orvostudomány és a régészet, míg van, akit a pszichológia érdekel.

A kategória sajátossága, hogy a napi hírekkel összefüggésben sokszor itt kerül említésre a politika és a gazdaság. Ezekről a témákról az adatközlők kivétel nélkül elítélő hangnemben

nyilatkoznak, vagy egyszerűen kijelentik, hogy az adott témák a legkevésbé sem érdeklik őket.

„Általában nyomon szoktam követni, de általában a politikai dolgokat hanyagolom, mert az még nem az én kenyereim úgyhogy... Nem tudom, azokat tényleg így hanyagolom általában. Ami reggel a tévében van, azon kívül nem szoktam külön nézni”. Maskarás

„A tudományosnak bizonyos részei bár ezt nem tudnám meghatározni pontosabban. A politikaiból leginkább a nemzetközi politikai rész, mert a hazai kicsit zavaros és nem tudom, elszomorító. A gazdaság pedig valószínűleg érdekelne, de annyira nem értek hozzá. Tulajdonképpen nem tudok mögé látni a cikknek. Nem tudom eldönteni, hogy megbízható egy cikk vagy sem ezért inkább nem szoktam vele próbálkozni”. Flóra

4.2.9. Reflexiók saját médiahasználatra

Az elemzés legösszetettebb kategóriájához érkezve meg kell jegyeznünk, hogy ebben az alpontban gyűjtöttük össze azokat a médiával kapcsolatos általános gyakorlatokat és sajátosságokat, amelyek nem kapcsolódnak szorosan a korábban vizsgált kérdésekhez, ugyanakkor lényeges részleteket világítanak meg a z-generáció médiahasználatával összefüggésben. Az egyszerűbb követhetőség érdekében itt is célszerű az alkategóriák felállítása, ezeket a különböző médiumokhoz kapcsolódó részinformációk alapján különböztetjük meg. Ennek megfelelően vizsgáljuk újra a telefon, a számítógép és az internet, a televízió, a rádió, az újság, az Mp3 lejátszó és a könyv jelentőségét, továbbá külön is kitérünk a mozi és a reklámok szerepére.

Telefon

A korábbi kategóriák elemzése során beláttuk, hogy a telefon tekinthető a legnépszerűbb kommunikációs eszköznek a vizsgált csoportban. Az okok közül érdemes kiemelni az eszköz praktikusságát, hordozhatóságát és könnyű kezelését. Ezen kívül az okostelefonok egyszerre képesek azoknak a funkcióknak a betöltésére, amelyeket a klasszikus mobiltelefonoknál már megszokhattunk (telefonálás, sms küldés), és azoknak az alkalmazásoknak a futtatására (Facebook, Twitter, videómegosztók, hírportálok stb.), amelyek korábban csak számítógépeken voltak elérhetőek. Ebben a viszonylatban azt is érdemes kihangsúlyozni, hogy a z-generációs fiatalok körében az okostelefonok népszerűsége abból is levezethető, hogy a szabad, vezetékek nélküli hálózatokhoz való hozzáférés – amelyre ma már egyre több helyen van lehetőség – költséghatékonyabbá teszi a telefon használatát. Ebben az esetben ugyanis sem a beszélgetés utáni percdíjat, sem pedig az üzenetküldés költségét nem kell megfizetni. Mindezek mellett a telefonok a beépített Mp3 lejátszók által a zenehallgatás legáltalánosabb eszközeivé váltak. Ha ehhez még hozzáadjuk a képek és a videók

készítésének és lejátszásának a lehetőségét is, akkor könnyen belátható, hogy az okostelefon hogyan válhat a z-generáció legfontosabb kommunikációs eszközévé.

„Huha, nem tom. Órai facebookozás, akármilyen telefonos JAVA-s játékkal elütni az időt, csak hogy ne a matektanárra kelljen figyelnem. Hát, esetleg órai zenehallgatás a padon fekvé, ilyenek”. Maskarás

Számítógép

Az aktív médiahasználat és a multitasking jelenség kapcsán már sok szó esett a számítógép szerepéről. Megállapítottuk, hogy az aktív médiahasználat főleg erre az eszközre jellemző, ahogy az is kiderült, hogy a számítógép kedvező terepe a párhuzamos médiahasználatnak, akár offline, akár online felhasználási módokról van szó.

Azonban mindeddig csupán felszínesen érintettünk azokat a változatos alkalmazási lehetőségeket, amelyek a számítógép használatához köthetőek. Ezek közül a legjellemzőbbek a közösségi oldalak, a csevegő programok, a videómegosztók, a fájlmegosztók, a zene lejátszására alkalmas programok, az online lexikonok, a hírportálok és a játékok. Az interjúkban ezek megjelenési gyakorisága változatos, ami szubjektív tényezőkkel, egyéni preferenciákkal és sajátos érdeklődési területekkel magyarázható.

Az interjúk egyértelmű választ adnak arra, hogy az otthoni médiahasználat során miért éppen a számítógép válik központi tényezővé. A fiatalok a számítógépet legtöbbször a televízióhoz hasonlítják és kifejtik, hogy a televízió lassúságához képest a számítógép sokkal gyorsabb, rugalmasabb, aktív és interaktív médiahasználatot tesz lehetővé, miközben a felhasználót nem terheli olyan információkkal, például reklámokkal, amelyek teljesen feleslegesek.

A számítógép esetében is felmerül a költséghatékonyság kérdése, hiszen az e-mailek, a közösségi oldalak üzenetküldő és csevegő felületei, illetve maguk a csevegőprogramok is, külön díjszabás nélkül teszik lehetővé a kapcsolattartást. Továbbá a számítógép egy webkamera csatlakoztatásával minden más eszköznél életszerűbbé tudja tenni a kommunikációt. Ahogyan arról többen is beszámoltak, ma már általánosnak tekinthető, hogy a családok így tartják a kapcsolatot távoli barátokkal, külföldön élő rokonokkal.

Részben a költséghatékonyság témájával függ össze a filmek számítógépre való letöltése is, ami az eszköz egyik legjellemzőbb felhasználási területe. Míg ez a gyakorlat gyorsabbá és kényelmesebbé is teszi a legújabb mozifilmek és televíziós sorozatok elérését, addig lényeges tényezőként merül fel az is, hogy mindez ingyenesen tehető. A szövegekből kiderül, hogy a fiatalok tisztában vannak azzal, hogy ez az eljárás illegális, ugyanakkor ez nem jelent valódi visszatartó erőt.

„Mert akkor szoktam elkezdni filmeket nézni, mikor az éjszakai sorozataimnak vége van. És akkor, ha még nem vagyok annyira álmos, akkor elkezdek nézni egy filmet”. Péter

Jó, csak félek azért egy kicsit. Tehát így bekapcsolom a letöltéseket, és akkor letöltök több filmet például, amit meg akarok nézni. Töltök le filmeket, töltök le zenéket, töltök le játékokat, töltök le mindent. És akkor elindítom a letöltést, és akkor az úgy benn van. Az úgy mindig megy általában, de ugye hogyha használni akarok valami olyan programot, amihez nagy internetsebesség kell, akkor ki kell kapcsolni a letöltést, mert nagyon lefoglalja az internetsebességemet. Style

A kutatás még két lényeges tanulsággal szolgált a számítógépekkel kapcsolatban. Kiderült, hogy az általános vélekedéssel szemben a számítógéphez köthető médiahasználat sokszor valós térben és időben létrejövő társas esemény lehet, és ez legtöbbször a filmnézésre és a multiplayer játékokra érvényes. Ugyancsak fontos észrevétel, hogy a számítógépezés mind az eszköz használatának gyakoriságát, mind pedig annak időtartamát tekintve, a fiúk körében valamivel gyakoribbnak tűnik, mint a lányoknál.

„Hát igazából haverokkal szoktunk filmet nézni, vagy hát az osztálytársaimmal, mert ők többnyire filmrajongók, meg van néhány haverom, akikkel össze szoktunk járni, megnézni egy filmet például”. Péter

A telefon- és a számítógép-használat sajátosságait értelmezve feltűnő, hogy a közösségi oldalak böngészése mindkét eszköz esetében az egyik legnépszerűbb tevékenységnek számít. Ebből kiindulva, érdemes külön figyelmet szentelnünk ennek az alkalmazási lehetőségnek.

Facebook

Az eredmények alapján nem túlzás kijelentni, hogy a Facebook a fiatalok virtuális árnyékává vált. Megállapíthatjuk, hogy a kapcsolattartásra alkalmas programok közül messzemenően a Facebook népszerűsége a legnagyobb; a közösségi oldal a nap minden órájában a kommunikáció meghatározó tényezője. Megjelenik a nap kezdetén, a reggeli rutin részeként, jelen van a közlekedési eszközökön, délelőtt az iskolában (tanóra alatt és azon kívül is), délután a házi feladat elkészítése és a társas programok közben, este pedig a kikacsolódás és a szórakozás eszköze.

„Nekem tényleg ez, de van olyan barátnőm, aki ott ismerkedik minden barátjával, és akkor később találkoznak, egész nap beszélgetnek. Van olyan, aki mellettem ül, ő is folyamatosan nyomkodja, este a szobában is szokta, és fent van 11-ig, mikor mi már alszunk, de ő még mindig telefonozik”. Kitti

„Azért, mert nem kerül pénzbe, ez is egy nagyon fontos szempont, másrészt pedig valamit tervezni, mondjuk egy baráti társasággal vagy osztállyal, sokkal egyszerűbb, úgy, hogy le van írva [...], meg hát általában sokkal egyszerűbb, egy rövid üzenetet hagyni, mint esetleg hosszasan magyarázni, mivel hogy üzenetben sokkal összeszedettebben közli az ember az információkat. A Fb-on a kommunikáció az csupa ilyen felesleges dolog is beletartozik, mint például a különböző postok küldözgetése, ami telefonon nyilván nem lehetséges”. Flóra

A korcsoporton belül a Facebook nem csak a privát személyközi és társas kommunikáció színtere, hanem sokszor a hivatalos, iskolai teendőkhöz kapcsolatos információk csatornája is. A legtöbb diák említést tett arról, hogy tagja valamilyen az iskolához köthető Facebook csoportnak, amelyben a közösség tagjai rendszeresen megosztják a tanulmányaikkal kapcsolatos újdonságokat. Az eredményekből leszűrhető, hogy a középiskolákban dolgozó pedagógusok szintén felismerték, hogy a diákokkal történő kapcsolattartás leghatékonyabb eszköze a közösségi portál, ezért egyre gyakrabban fordul elő, hogy ők is ezen keresztül kommunikálnak a tanítványaikkal.

Ugyancsak nem a klasszikus privát vagy személyközi kommunikáció kategóriájába sorolható az, hogy egyre többen a Facebookról tájékozódnak a világ fontos politikai, közéleti, kulturális és tudományos híreiről. Néhány elbeszélésből az derült ki, hogy egyesek már csaknem kizárólag a közösségi portál hírfolyamából értesülnek az aktuális eseményekről. Ők ezt a gyakorlatot azzal magyarázzák, hogy az információs áradatból a barátok és ismerősök által megszűrt és kiválogatott hírek azok, amelyek nagy valószínűséggel számukra is fontosak, így elsősorban ezeket figyelik.

Sokan beszámoltak arról is, hogy a Facebook az ismerkedés során is nagy jelentőséggel bír. Tehát a közösségi portál nem csak a már meglévő barátokkal és ismerősökkel történő kommunikációban fontos, hanem a Facebook a romantikus kapcsolatok kezdeményezésének is jellemző terepe. Etekintetben a korábbi közösségi oldalakhoz képest talán még nagyobb jelentősége van annak, hogy a Facebookon az ismerkedés nemzetközi környezetben zajlik; többen is beszéltek arról, hogy Európa más országaiban élő ismertetlen fiatalokkal kezdeményeztek kapcsolatot.

„Rám nem nagyon, mert nagyon sokszor van, hogy olyan is bejelöl, akit nem ismerek meg rám ír valaki, akit nem ismerek. Pl. az eléggé gázos volt, amikor valaki spanyolul ír, akit nem is ismerek. Bár nagyjából ki tudtam venni, hogy mit akar, mert az olasz és a spanyol eléggé hasonlít, de amikor visszaírtam neki olaszul szerintem megpróbálta kibogarászni, hogy mégis mit akarok, így elég érdekes volt, hogy én olaszul írtam, ő pedig spanyolul válaszolt” Rita

A Facebook számos funkciója közül többen említették a játék lehetőségét is. Ugyanakkor ma már egyfajta trendként az rajzolódik ki, hogy ezeknek a játékoknak a népszerűsége az utóbbi időben már sokat csökkent.

Viszont nem csökken a fotók feltöltésének népszerűsége; ez továbbra is a közösségi portálon való megjelenés, önreprezentáció legmeghatározóbb formája. Többen utaltak arra, hogy rendszeresen frissítik a profiljukat olyan új képekkel, amelyeken vagy egyedül, vagy társaságban pózolnak a kamera előtt, pusztán a „buli” kedvéért.

„Természetesen szoktam postolni. Szeretek pózolni is. Mániám, hogy új képeket töltsék fel, barátaimról, bulis képeket a legjobb barátaimmal stb”. Szabina

A diákoknak csak szűk csoportja tartja feleslegesnek a Facebookot, ők a személyes találkozókat részesítik előnyben, és igyekeznek minél több időt eltölteni a barátaik körében. Ezek a fiatalok elítélő hangnemben nyilatkoznak azokról a kortársaikról, akik túlzásokba esnek, és több időt fordítanak a közösségi portál böngészésére, mint a valós térben és időben létrejövő kapcsolatokra.

„Azt meg nem nagyon szeretem. Mert van, hogy valakivel rosszban vagyok, és az megpróbál ott kibékülni és elkezd rám írogatni, amikor én sokkal jobban szeretek beszélgetni, látni milyen arckifejezése van, mivel az is nagyon sok mindent elárul. Az jobb, mikor valakivel személyesen beszélgetek ezért nem nagyon szeretek csetelni se meg ilyesmi”. Rita

Televízió

A korábbi kategóriák értelmezése részben már megvilágította a korcsoport és a televízió ellentmondásos viszonyát. Láthattuk, hogy az interjú bevezető kérdéseire adott válaszok alapján azt gondolhatnánk, hogy a televízió nem játszik fontos szerepet a z-generáció életében. Ugyanakkor a válaszok másik része leleplezte, hogy a televízió továbbra is meghatározó tényezője a fiatalok médiahasználati szokásainak. Az elemzés azt is kiderítette, hogy a televízió jellemzően a háttér médiahasználathoz társítható médium, ezért az eszköz csak kivételes esetekben képes az osztatlan figyelem megragadására. Következésképpen a televízió-használat sok esetben reflektálatlanul maradt a beszámolók elején.

Mivel a televízióhoz köthető háttér médiahasználat jellemzőit részletesebben tárgyaltuk, itt kizárólag azokra az esetekre térek ki, amikor a televízió központi szerepet játszik. Ez olyan kiemelkedően népszerű televízió műsorok kapcsán valósul meg a leggyakrabban, amelyek más médiumokon keresztül nem, vagy csak rosszabb minőségben érhetőek el. A népszerűség sorrendjében ezek a programok a következőképpen alakulnak: sorozatok (főleg amerikai és magyar produkciók), dokureality-k (Ejjel-Nappal Budapest, Gyanú árnyékában), játékfilmek, videoklipek, sportműsorok, tehetségkutató műsorok, ismeretterjesztő filmek, hírek, főzőműsorok, lakberendezéssel kapcsolatos műsorok, átalakító show-k.

A legérdekesebb programok mellett a közösségi élmény, a társaságban történő médiahasználat öröme is a televízió elé tudja ültetni a fiatalokat. Az interjúkból kiderül, hogy sok családban van hagyománya a közös filmnézésnek, a híradó vagy a sportközvetítések megtekintésének. Ezek az alkalmak nem feltétlenül a hétköznapi rutin részei, sok esetben különleges eseményként élik meg őket, amelyekhez speciális rítusok társulhatnak.

„Hát anyával szoktam filmezni, amikor neki rossz napja van vagy nekem, akkor egy romantikus film és akkor popcorn, ez általában így van. Hát a híradót sokszor nézzük együtt, de már régen volt családi nézés”. Zsófi

Kiderült továbbá, hogy a televíziózás ebben a korosztályban is képes oldani a magányt, feledtetni a társaság hiányát.

„Amikor egyedül vagyok otthon, bekapcsolom a tévét, hallgatok zenét rajta, vagy valami műsort keresek még, hogy amikor jövök-megyek a házba, ne halljam azt, hogy teljesen csönd van, legyen valami alapzaj”. Meli

Érdekességként érdemes kiemelni, hogy a televízió-használat egy olyan új irányzata is terjed, amely leginkább a korábbi VHS és DVD technológiákra emlékeztet. Ilyenkor a televízió nem mint médium, hanem sokkal inkább mint médiaeszköz jelenik meg, amely más forrásokból származó tartalmak megjelenítésére szolgál. Ennek egyik legjellemzőbb példája a hálózatról letöltött filmek televízióon történő megtekintése. A felhasználó ebben az esetben a számítógépre letöltött filmet adatkábelrel keresztül küldi a televízió képernyőjére, vagy pendrive-ra menti, és azt csatlakoztatja a készülékhez.

„A tévével is így vagyok. Egy ideig nézem a filmet, utána beiktatok magamnak egy reklámszünetet, mert azt a nővérem folyton levágja belőlük, és utána feldobja pendrive-ra, és onnan nézzük a tévét, a pendrive-ról”. Rita

Technológiai szempontból az előzőhöz hasonló felhasználási lehetőséget kínál a PlayStation, ami ugyancsak egy a televízióhoz csatlakoztatható külső eszköz. Az előbbi példához hasonlóan itt is a kényelemmel, a kép minőségével, a televízió képernyő méretével és a felbontás nagyságával magyarázható az, hogy ezek a felhasználási módok népszerűek. Végül néhány kirívó esetet is találunk a mintában, ahol az adatközlő televíziózási szokásai az átlagostól jelentősen eltérnek, s már-már a függőség állapotát sejtetik.

Rádió

A médiaeszközök használatával kapcsolatban már sok szó esett a rádiózásról, azonban néhány sajátosságra csak itt van alkalmunk kitérni. Ezek közé a témák közé tartozik a legnépszerűbb rádióadók ismertetése, illetve az iskolarádiók és az online rádiók szerepének bemutatása.

A földfelszíni sugárzással működő rádióadók tekintetében nagyfokú tájékozottság jellemzi a korosztályt. S bár a rádióhallgatás nem tartozik a korcsoport legjellemzőbb médiahasználati szokásai közé, szinte valamennyi adatközlő említést tett arról, hogy időnként rádiót hallgat. A legtöbben két-három olyan rádióadót tudtak megnevezni, amelynek adásait rendszeresen követik. Ezek jellemzően kereskedelmi adók, mint a Class FM és a Radió1. A kereskedelmi adók preferálása jól igazodik ahhoz, hogy ebben a korosztályban a rádióhallgatás motivációja

a kikapcsolódás, a szórakozás, elsősorban a zenehallgatás; szinte senki sem beszél arról, hogy szándékosan a rádión hallgatna híreket vagy közéleti műsorokat. A közszolgálati rádiókat a legtöbben meg sem említik, míg mások határozottan elutasítják őket. Ezek csak elszórtan tűnnek fel, és a csatornaválasztás háttérében ilyenkor a szülők vagy a nagyszülők állnak.

„Hát vasárnap eszünk mindig együtt, akkor szokták hallgatni a rádiót közbe, de attól én megőrülök, mert nem szeretem, amikor szól a zene, vagy nem tudom, miközben vasárnapi ebéd van”. Zsófi

Az iskolarádiók speciális szerepet töltenek be a fiatalok médiahasználatában. A vizsgált középiskolák mindegyikében működik iskolarádió, ezeket maguk a diákok üzemeltetik a szünetekben. Az interjúkból kiderül, hogy az iskolarádiók népszerűsége abból adódik, hogy a diákok szabad kezet kapnak a műsor szerkesztésében, így az adás a hallgatók, a diáktársak érdeklődésének megfelelően alakul. Az esetek többségében ez azt jelenti, hogy az iskolarádiók az aktuális könnyűzenei slágereket játsszák, tehát valódi informatív funkciókat nem, vagy csak ritkán látnak el. Viszont az iskolarádió azzal a további vonzerővel is rendelkezik, hogy a média, a zene vagy a zenei szerkesztés iránt érdeklődő fiatalok kipróbálhatják magukat a mikrofon és a keverőpult mögött.

*„Igen, ez nagyszünetekben szokott történni. Ez egy jó dolog, úgy gondolom – ezt most ebben az évben hozták vissza az iskolába, és akkor így nagyszünetben mindig kérni lehet zenéket, és akkor berakják, és akkor az egész iskolában megy, és teljes mértékben elégedett vagyok ezzel, mert úgy gondolom, hogy azért is jó, mert bárki kér, akkor a saját ízlésének megfelelően kér, és akkor más is meghallgathatja, hogy milyen ízlése van. És akkor mindig bemondják, hogy ezt és ezt ez az ember kérte, és akkor „hú, ez is ilyeneket hallgat”, meg „úristen, ez is ilyeneket hallgat”. És akkor így le lehet vonni a következtetéseket ilyen emberek ízléséről úgymond”.
Style*

Az online rádiók elhanyagolható szerepet játszanak a mintában, csak néhány középiskolás számolt be arról, hogy ismeri és használja ezeket. Ők jellemzően olyan zenei irányzatokat követnek, amelyek hallgatóit a mainstream csatornák nem tudják kielégíteni. Ezeknek a diákoknak a példája szintén azt a trendet erősíti, hogy a speciális érdeklődési területek speciális médiahasználati mintázatokat eredményezhetnek.

Újság

Általános tanulságként tudjuk megállapítani, hogy a mintában szereplő diákok médiahasználatában az újság minimális szerepet játszik. Legtöbben az ingyenes Metropol újságot ismerik, ezt az iskolába tartó diákok reggelente kapják a kezükbe. Viszont a fiatalok az újság híreit nem olvassák, tehát ez a médium sem lát el tényleges informatív funkciót. Ehelyett a szórakozás kerül előtérbe. Az újság végén található képregényeket és a keresztretjvényt sokan ismerik, főleg azért, mert a fiatalok ezekkel töltik ki a tanórák közötti,

vagy a tanórák alatti unalmas perceket. Többen egyértelművé teszik, hogy a Metropol népszerűsége kizárólag a lap ingyenességével magyarázható, lévén az újság nem tartalmaz olyan információkat, amelyek érdekesek, vagy más forrásból ne lennének hozzáférhetőek.

„Nem, nagynénémnél szokott lenni, például egy hónapja volt itthon, kapott a barátnőjétől vagy 10 ilyen újságot és elhozta. Én meg azóta azt olvasgatom. Én sosem veszek. Hogy erre pénzt kiadjak, hogy utána meg ruhákat nézzek, hogy ruhákat, smink és hajtechnikákat ajánljanak nekem? Én erre nem adok ki pénzt, hogy utána meg csorgassam a nyálam mindenféle ruha után”. Lili

A fent említett tényezők az újságok általános térvésztesének okait is érzékeltetik. Az z-generációs fiatalok nyilvánvalóan nem érzik magukat megszólítva az újságok által, ez olyannyira így van, hogy a kutatás során megkérdezett fiatalok még a saját korosztályuknak szánt újságokat vagy magazinokat sem olvassák. Ehelyett ma már az interneten tájékozódnak azokról a klasszikus ifjúsági témákról (sztárok, zene, filmek, szerelem, szexualitás, egészség, szépségápolás, divat stb.), amelyekkel korábban a fiataloknak szánt magazinok foglalkoztak. Ennek egyenesági következménye, hogy a diákok nem szívesen áldoznak pénzt nyomtatott sajtótermékekre, s így azokkal csak olyan helyzetekben kerülnek kapcsolatba, amikor az idősebb generáció médiahasználati szokásai valamilyen módon kihatnak a korosztály viselkedésére.

„Újságból szoktunk még megtudni dolgokat, mert, ha megyünk a mamámékhoz, oda jár újság, és azt szoktuk megnézni”. Ezen kívül kimondottan érdeklík a bulvárhírek, ezekről az internetes hírportálokon tájékozódik: „Szerintem a legtöbb nő ezt szokta. Például van a fogyás, a mozgás, a divat, hajápolástól kezdve minden. Szerintem ezek érdeklík a nőket, azért nézik”. Kitti

Erre ugyancsak jó példa annak a fiatal lánynak az esete, aki csak azért olvas bulvárlapokat, mert a nagyanja lakásába sem a telefon, sem az internet nincs bevezetve.

„A Mamának az a szokása, hogy ha boltba megy, vesz egy rakat újságot, Story, Best, Fanny, mindent, és elolvasom őket, nagyjából miről szólhatnak, és ha olyan, ami felkelti az érdeklődésemet, akkor megnézem, ha meg nem, akkor meg csak átlapozom, de most találtam otthon régebbi újságokat, amiket már párszor átlapoztam, és most elolvastam még egyszer. Előfizetők nem vagyunk semmire. Hétfévente van olyan, hogy együtt bemegyünk Harkányba, a városba, és akkor veszünk egy újságot, és azt átlapozgatjuk együtt, és beszélgetünk arról, mi van az újságban. Mama, ő aktív tévénéző és újságot olvasó, és mindig minden új pletykáról tud”. Meli

Végül tudatos újságvásárlásról vagy újságolvasásáról csak akkor beszélhetünk a korosztályon belül, amikor az újság egy speciális érdeklődési területet elégít ki. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a rendszeresség igénye ebből a gyakorlatból is hiányzik.

Mp3 lejátszók

Az Mp3 lejátszókkal kapcsolatos legfontosabb kérdéseket az előző pontokban már érintettük. Éppen ezért itt már csak azokra a felhasználói trendekre reflektálnék, amelyek a korábbi témakörökben nem kerültek elő.

Az Mp3 lejátszók területén bekövetkezett egyik legfontosabb változás, hogy néhány évvel ezelőtt a formátum többnyire még egy önálló, hordozható eszköz használatát igényelte. Ugyanakkor napjainkra, a konvergens technológiai fejlődés eredményeként, gyakorlatilag bármilyen hordozható médiaeszköz rendelkezik az Mp3 alapú zene lejátszásának lehetőségével. Így a telefonok, okostelefonok, laptopok, notebookok, netbookok és táblagépek kivétel nélkül képesek az Mp3 formátum kezelésére. Ebből az következik, hogy a zene lejátszására alkalmas eszközök területén egy robbanásszerű fejlődés zajlik, amelynek a lényege az, hogy bármikor találhatunk magunk körül olyan eszközöket, amelyek segítségével zenét tudunk hallgatni.

Egy hasonló jelentőséggel bíró változás figyelhető meg a zenéhez való hozzáférés területén is, amit ugyancsak a digitális forradalom tesz lehetővé. Az Mp3 formátum egyik legfontosabb előnye ugyanis, hogy a fájlok jó minőségben, gyorsan és könnyedén elérhetőek, letölthetőek és megoszthatóak. Ennek eredményeként korlátlan mennyiségű zenei anyag érhető el az interneten keresztül, akár ingyenesen is, és kétség sem férhet hozzá, hogy a fiatalok élnek is ezzel a lehetőséggel.

Mindezek tükrében nem meglepő, hogy a vizsgált korosztályban a zenehallgatás az egyik legnépszerűbb és legáltalánosabb tevékenységnek számít.

Könyvek

Az újságokhoz hasonlóan, a könyvek sem játszanak kiemelt szerepet a korosztály életében. A legtöbbben a tankönyveiket említették, míg kikapcsolódás és szórakozás végett csak kevesen vesznek egy kötetet a kezükbe. A legtöbbben arra hivatkoznak, hogy nem szeretnek olvasni, míg mások az időhiánnyal indokolják azt, hogy az utóbbi években egy könyvet sem olvastak ki. A válaszadók csak elenyésző hányada rajong a könyvekért, ők viszont rendszeresen és sokat olvasnak. Az ő köreikben a fantasztikus regények műfaja a legnépszerűbb, s ezzel összefüggésben a fikciós irodalmak körül formálódó ifjúsági szubkultúrák körvonalai is kirajzolódnak.

„Hát, könyvet olvasni azt nagyon szeretek. Főleg az ilyen jó 800 oldalnál többes könyveket, vagy tényleg jól el tud merülni az ember, mivel én tényleg azt mondom: valaki megnéz egy

filmet, tök jó. Az is egy ilyen közvetítési forma, de az még mindig jobb, hogy leülök, elolvasok egy könyvet és saját magamnak megpróbálom - így közben az agyam dolgozik -, hogy így elképzelni magát. És akkor így jó, utána megnézek egy filmet, és hú, jó volt a film, de egy kicsit érzéki csalódásom volt amiatt, amit én ahhoz képest elgondoltam, és általában nálam ez nagyon tipikus, hogy az ember magának jobban gondolja el, mert a film az nem tud neki annyit nyújtani, tehát igen". Maskarás

Mozi

Bár a mozival az interjúk elején felállított kategóriákban nem találkoztunk, valójában még mindig jelen van a fiatalok életében. Erre a beszámoló első szakaszában azért nem derülhetett fény, mert a moziba járás korántsem tekinthető általános, vagy rendszeres gyakorlatnak a korcsoportban. Az interjúkból megtudhatjuk, hogy a fiatalok csak kivételes alkalmakkor látogatnak el mozikba. A gátló tényezők között említik a távolságot és a jegyek egyre magasabb árát, míg a motivációs tényezők között a népszerű filmsztárok, a közösségi élmény, valamint a kép és a hang minősége merül fel.

Reklámok

A mozi példájához hasonlóan, a reklám sem képez külön kategóriát a beszámoló első felében, hiszen nem önálló médiumról van szó. Továbbá ebben a kontextusban olyan önálló műfajnak sem tekinthetjük a reklámot, amelyet a felhasználók tudatosan keresnek, vagy ami motivációs erővel bírna egy bizonyos médiaeszköz vagy egy bizonyos médiahasználati mód kiválasztásakor. Ahogy ezt később látni fogjuk, sokszor éppen ennek az ellenkezőjéről van szó. Ugyanakkor abból kiindulva, hogy a reklámokra történő reflexiók végigkísérik a szövegeket, indokoltnak tűnik, hogy ezeket a reakciókat egy helyen gyűjtsük össze.

Az első és legfontosabb megállapításunk az lehet, hogy a z-generációra egyfajta tudatos reklámkerülés jellemző, tekintet nélkül arra, hogy milyen médiumról van szó. Sokan hangoztatják a reklámok iránti ellenszenvüket, és a legtöbb válaszadónak meggyőződése, hogy a reklámok csak az időt rabolják. Ugyancsak stabilnak tűnik az az álláspont, miszerint a reklámokon keresztül történő befolyásolás átlátszó és hamis gyakorlat, amelynek manapság már senki sem dől be.

„Sajnos tesznek róla, hogy eljussanak hozzám. Tehát egy jó órás filmbe mindig betesznek egy jó 4 reklámot, mindenképpen 10 percenként egy 15 perces reklámot, hogy így jó legyen. Nagyon-nagyon sok a szenny. Nagyon-nagyon kevés százalék van az, ami elfogadható számomra, vagy bárki nézzen maga elé, és gondolja azt, hogy a reklámoknak van értelmük! Nincs. Csak, a szenny információ, ami beleárasztunk, annak semmi haszna nincs, mert tényleg nagyon kevés dolog van, ami normális dolog, ami normális reklám van. És ez szar, szörnyű. Szörnyű, hogy ilyenek vannak, hogy így megpróbálják az embert elbutítani az ilyen dolgokkal. És igazából sajnálom, hogy ez így van". Style

A reklámokkal szembeni negatív attitűdök a legváltozatosabb és legötletesebb megoldásokat eredményezik a reklámkerülők világában. Általánosságban jellemző, hogy a fiatalok eleve azokat a médiumokat részesítik előnyben, ahol a reklámokat ki lehet szűrni a programokból, részben ezzel hozható összefüggésbe az, hogy televíziót egyre kevésbé kedvelik. Ugyanezen okokból népszerűek viszont a számítógépen megtekinthető tartalmak, hiszen a reklámok ott nem szakítják meg a programokat, vagy ha mégis, akkor tovább lehet léptetni az érdektelen információkat.

A reklámkerülés legszofisztikáltabb módjai pedig már komoly technikai felkészültséget igényelnek. Bizonyos beszámolókból kiderül, hogy egyesek a számítógépre letöltött filmekből speciális vágóprogramok alkalmazásával tüntetik el a reklámokat, majd a műsorokat pendrive-ra másolva, majd a pendrive-ot a televízióhoz csatlakoztatva tekintik meg azokat. Ily módon a televízió által nyújtott minőségben, de reklámok nélkül élvezhetik a kedvenc sorozataikat.

„Nővérem leszedi a filmet az internetről, és a tévében is felveszi és utána ráteszi pendrive-ra, azt felteszi a gépre, és kivágja belőle a reklámokat, vagy megnézi, hogy van-e közben szünet, ott azt visszatesszük a tévére és onnan megnézzük. Mikor van a szünetem, akkor mindig egy idő után megállítom, és akkor elmegyek mondjuk enni közben, vagy kimegyek az udvarba, vagy elkapom a macskát és viszem magammal a szobába, mert kimenekült, mert megijedt. És utána nézzük tovább”. Rita

4.2.10. Megfogalmazott tanulságok saját médiahasználatra vonatkozóan

Ebben a kategóriában azt vizsgáltuk, hogy az interjúk alanyai milyen tanulságok megfogalmazására képesek egy olyan beszélgetés végén, amelynek során önreflexív nézőpontból értelmezheték a médiához való viszonyukat. Az eredmények azt mutatják, hogy a résztvevők számára a legnagyobb meglepetést az a felismerés okozta, hogy idejük milyen jelentős részét töltik médiahasználattal. Sokan megdöbbenésüknek adtak hangot az interjúk végén, mivel maguk sem gondolták volna, hogy egy átlagos nap során milyen sokféle médiummal kerülnek kapcsolatba, és hogy azokat milyen sokféleképpen használják. Vannak, akik azon lepődtek meg, hogy a telefonjuk mennyire központi szerepet játszik a napi rutin során, elsősorban a kapcsolattartás és a szórakozás területén. Mások számára csak az interjúk során vált világossá, hogy a televízió meghatározó médiuma a hétköznapiaknak.

„Meglepődtem, mert ugye egész nap arra figyeltem, gondolkoztam, hogy most mit csinállok. És tényleg, megint használom, és megint... és hogy milyen sokat. Nem is gondoltam volna, hogy ennyit használom”. Mamme

„Én az egész nyaramat úgy töltöttem, hogy Anyukám dolgozott, az öcsire is vigyáztam, tehát nekem időm nem volt arra, hogy bekapcsoljam a tévét. És most, hogy ugye így leírkáltam,

rájöttem, te jó ég, tényleg ennyit használom a tévét, és így végiggondolva tényleg. Sokat használom, úgy néz ki”. Meli

Az előbbiekkal összefüggésben jellemző vélemény, hogy míg az adatközlők a saját médiahasználati szokásaikat normálisnak, vagy átlagosnak ítélik, azt gondolják, hogy mások, a „többiek”, túl sokat időt töltenek a média társaságában.

„Szerintem én nem használok olyan sokat, valaki sokkal többet használ. Mondjuk valószínűleg az is közre játszik, hogy kollégista vagyok, és hát legtöbbször időt néztem meg, hogy mikor csöngetnek már ki, vagy, hogy késésben vagyok-e. Telefonálni szoktam, igazából annyit nem használok, tényleg nem. Hmm, ennyi”. Kitti

Ezt a gyakorlatot a többség egyértelműen negatív fejleménynek tartja. Csak kevés olyan, az alábbihoz hasonló véleménnyel találkozhatunk, amikor valaki károsnak, vagy egészségtelennek tartja a saját médiahasználati szokásait.

„Szerintem ez ilyen kortünet a mi generációnkban, amit már korábban is mondtam, hogy párhuzamosan internetezek és megszakításokkal tanulok, és ez feltételezem, nem tesz túl jót a koncentrációnak magának a tevékenységeknek pl. a megosztott figyelem. És ez nem egy jó tendencia, de valószínűleg nem csak velem van így, hanem mindenkivel”. Flóra

Összességében tehát a megfogalmazott tanulságok lényege az, hogy a média kiemelkedően fontos szerepet játszik a z-generációs fiatalok életében, akik lényegében nem tudják elképzelni az életüket a média jelenléte nélkül.

„Hát fontos szerepe van az életemben, az biztos. Hát meghatározó többek között azért, mert gyakorlatilag mindent innen szedek össze, tehát információkat, s a társalgás is onnan származik”. Lilla

„Ha nem tudnám használni, nagyon rossz lenne, mert egyrészt nagyon sokat beszélök interneten keresztül. Jó, persze, azt meg lehet oldani személyesen is, csak kicsit bonyolultabb. Aztán nem is tudom. Úgy érezném magam, mintha el lennék zárva a világtól”. Viki

„Én szeretek médiát használni, az az igazság, nekem hasznos. Fura lenne, ha nem, nekem fura lenne, ha nem használnák semmit. Az nekem nem lenne jó”. Dóniz

4.2.11. Tervezett változtatások saját médiahasználatra vonatkozóan

A médiahasználattal kapcsolatos tanulságok belátása után arra kértük az interjú résztvevőit, hogy az eredmények alapján fogalmazzák meg, szükségszerűnek érzik-e azt, hogy változtassanak eddigi szokásikon. A válaszok döntő többségében felmerül a változtatás igénye, a fiatalok nagy része úgy érzi, túl sok időt tölt valamelyik médium használatával. Bizonyos adatközlők a zenehallgatási szokásaikon változtatnának, az ok ebben az esetben is az, hogy a zenehallgatásra fordított idő aránytalanul soknak tűnik más tevékenységekhez képest. Egyesek a telefont említik ebben a kontextusban, mások a televíziót, a számítógépes játékokat vagy a Facebookot.

„Nekem a szemem miatt nem szabadna sokat használnom ilyeneket, de lehet, hogy kéne szűkíteni a használatukat valamilyen szinten. Hát nem tudom. Most otthon mit tudok csinálni. Múltkor is így ültem, és nem tudtam mit csinálni. Kiolvastam a könyveimet, és csak így ültem, és gondolkodtam, hogy most mit csináljak. Végülis utána fölmentem Facebook-ra, és írták, hogy menjek be Pécsre, és akkor itt voltam benn estig, az utolsó busszal mentem haza.” Oli

„A Facebook-on abba kéne hagynom a sok fénykép postolást. Most voltunk Angliában, amiről feltöltöttem 88 képet és anyukám mesélte, hogy bementek dusnokiak a boltba és kérdezték, hogy cserediák programon voltam vagy hogyan. Mindenkinek el kell mondanom, hogy hol voltam, kivel, mit csináltam stb. Állandóan a portálommal foglalkozok egyébként”. Szabina

Általános vélemény, hogy a médiahasználattal eltöltött idő nagy része haszontalan módon telik. Többen is kifejtik, hogy az így elpocsékolt energiákat értelmesebben is fel lehetne használni, például olvasásra, tanulásra vagy társas programokra. Valójában az efféle mondatok mögött rejlő mediapesszimista attitűd sokkal inkább tükrözi az idősebb generációk véleményét, ami egyes beszámolókból egyértelműen felszínre is került. Feltételezhető tehát, hogy az ilyen válaszokban sokkal inkább a közvélekedéshez való igazodás igénye tükröződik, mintsem a fiatalok saját, önálló meggyőződése.

„Igen, kevesebbet kéne használnom. Nem feltétlen a zenehallgatást kéne csökkenteni, inkább az egyéb tevékenységeket. Összességében nem használok túlon túl sok médiumot, inkább az korombelieken látom, ők több, mint a napjuk felét, akár háromnegyedét is azzal töltik. Jobb lenne, ha ezt az időt inkább közösségi játékokkal töltenék, vagy akár iskolai keretek között lennének olyan órák, amikor közösen játszunk, és nem feltétlen csak focira, röpire gondolok vagy általános játékokra, hanem például én is tudok ilyen módszertani játékokat, amik nagyon jók és egyszerűek, csak inkább leülünk a gép elé, fogjuk az egeret, aztán csak menjen a golyó. Szerintem kevesebbet kéne”. Zoltán

A fent említett mediapesszimista attitűd extrémebb formáiban a függőség kérdése is megjelenik. Egyesek a médiát egy olyan veszélyes droghoz hasonlítják, amely észrevétlenül alakítja ki a függőséget. Ilyen esetekben is megfogalmazzák a változtatások igényét, annyi különbséggel, hogy ezekben a narratívákban a „leszokás” átlagon felüli erőfeszítést igénylő kihívásként tematizálódik.

„Én ezt rég észrevettem magamon, csak nem. Nem tudom, tehát nehéz. Ez, hát ez egy elég erős, mint a drog. Egy drogforrás igazából, mert nehéz róla leszokni, nehéz elhanyagolni ezt a médiumot, tehát ez is függővé tesz, és hát nincs nagyon ilyen, hogy elvonó, és nem nagyon tudok róla leszokni. Látom a dolgot, és tényleg jobb lenne számomra is, csak nem tudom, nehéz, nagyon nehéz leszokni erről”. Style

A válaszokban csak ritkán találkozhatunk olyan igényekkel, amelyek a médiahasználatra fordított idő kiterjesztésének irányába mutatnak. Ezekben a speciális esetekben anyagi korlátok akadályozzák azt, hogy a fiatalok bizonyos eszközökhöz hozzáférjenek. Jellemzően ezzel a problémával küzdenek azok a fiatalok, akiknek éppen nincs mobiltelefonjuk, vagy a mobiltelefonon internet előfizetésük, illetve az a középiskolás, aki a nagymamájával él, és aki az internethez való hozzáférés hiányát érzékeli.

„A világgal kapcsolatos dolgokkal szembesülök, szórakozásképp ott vannak a sorozatok, a filmek, így én jól érzem magam a kis világomban, elzárkózva. A netet többet használnám, ha lenne, mert ugye tanulás, barátok, minden végett. Amikor volt net, akkor azt rengeteget használtam tanuláshoz, csináltam történelem házit, matek házit, mert oda töltötte fel a tanárnök a matek feladatsort. Akkor könyörgöm, miért kell iskolába járni, miért az interneten. Volt olyan, hogy több óráig ott ültem, és csak azt csináltam”. Meli

Mások már korábban szükségét érezték annak, hogy változtassanak a médiahasználati szokásaikon. Ezek mögött az elhatározások mögött ebben az esetben is annak a felismerése áll, hogy bizonyos életszakaszokban bizonyos médiumokra vagy alkalmazási módokra aránytalanul sok időt fordítottak az adatközlők. Ezek között előfordul a televízió, a számítógépes játékok, az internet és azon belül a Facebook is.

„Szerintem a Facebook, mert törekszem rá, hogy lemondjak róla. Ott a Gmail például chat-re, levelezésre stb. Gondoltam rá, hogy csinálok egy új profilt, ahol tényleg csak a közeli barátok vannak, még nem sikerült rávenni magamat”. Szabina

„Biztos nehéz lenne azért. Mondjuk, én szerintem már változtattam is valamennyire, mert én nagyon „telefonfüggő” voltam, és hát napi nagyon sok órát beszéltem, és hát utána lettek olyan számláim is, hogy muszáj volt ezt csökkenteni, és ez nehéz volt! Úgyhogy biztos a többit is nehéz lenne, de ezt is végül simán sikerült, úgyhogy... mondjuk, az internetezést is lehetne”. Csimodár

Végül az interjúalanyok egy része egyáltalán nem érzi szükségét annak, hogy a médiahasználati szokásain változtasson. Ők a saját praxisukat kiegyensúlyozottnak, mértéktartónak, átlagosnak tartják. S bár a média képzelt vagy valós veszélyeivel ők is tisztában vannak, azt gondolják, hogy ezek csak másokra lehetnek veszélyesek.

„Nem, nem változtatnék szerintem semmin. Szóval nem érzem azt, hogy több időre lenne szükségem”. Péter

4.2.12. A médiahasználók médiumfogalma

Az interjúk során nem vártuk el az adatközlőktől, hogy definiálják a „médium” fogalmát. Ugyanakkor az interjúk szövege sok tanulsággal szolgál tekintetben, hogy a z-generáció tagjai milyen médium-konceptiókkal rendelkeznek. A médiahasználók médiumfogalmával kapcsolatos legfontosabb tanulság az lehet, hogy a médium és a médiaeszköz fogalma sok esetben összecsúszik. A kategóriák képlékenysége, ami részben az eszközök sokrétű felhasználhatóságából adódik, azt eredményezi, hogy bizonyos tárgyak egyszer médiumként, máskor médiaeszközként bukkannak fel a szövegekben.

Jellemző módon ez történik az okostelefon esetében, amelyre a hálózati alkalmazások területén (közösségi oldalak, hírek, videók letöltése stb.) médiumként hivatkoznak, míg a telefonok klasszikus felhasználási területei (telefonálás, sms küldés stb.) a médiaeszköz fogalmát hívják elő. Ugyanezt tapasztaljuk a számítógép esetében is, bár ott az önálló médium

kérdése viszonylag ritkábban merül fel, míg többször találkozhatunk a médiaeszköz kategóriájával. Viszont teljes bizonytalanság jellemző az internet kapcsán, ami a szövegek alapján sem az eszköz, sem a médium fogalmával nem azonosítható egyértelműen. Vagyis ebben a tekintetben az internet szinte önálló kategóriaként tűnik fel a beszámolóokban.

A médium fogalma a klasszikus tömegmédiumok esetében a legstabilabb; a televíziót, a rádiót és az újságot mindenki ebbe a kategóriába sorolja. Ugyanakkor a televízió esetében korántsem ilyen egyszerű a helyzet. Hiszen a legújabb készülékek esetében, amelyek külső eszközről, például pendrive-ról is képesek a kép és hang megjelenítésére, sokszor az eszközszerű felhasználás válik meghatározóvá. Ennek ellenére a televízióról csak mint médiumról beszélnek, míg a médiaeszköz megnevezés ott fel sem merül.

Végül a médium fogalma néhány ritka és szokatlan képzettársítást is eredményez. Például míg a könyvet az újság példájából kiindulva kézenfekvőnek tűnne a médium fogalma alá sorolni, alig néhányan teszik ezt. Ha mégis így döntenek, az érezhetően az interjúkészítők irányított kérdéseinek hatására történik. Ezzel szemben előfordul, hogy a kategóriába olyan használati tárgyak is bekerültek, amelyekre többnyire nem szokás médiumként tekinteni. Ilyenek az óra, az iskolai csengő vagy a projektor.

4.2.13. Extrém médiahasználati szokások

Extrém médiahasználati szokásokon a mintán belül beazonosítható, a megszokottól jelentős mértékben eltérő felhasználói tapasztalatokat értjük. A kategória nem képezte az interjúk önálló témáját, viszont az összesített eredmények alapján jól kirajzolódnak azok a határok, amelyek mentén az extrém szokások leválnak az általános gyakorlatokról. A minta összességében kevés ilyen példával szolgál, ezek közös sajátossága, hogy az extrémítás egy-egy személy bizonyos szituációban és bizonyos médium kapcsán mutatott sajátos viselkedéseként realizálódik.

Az extrémítások értelmezése a médiahasználattal eltöltött idő kategóriáján keresztül a legkézenfekvőbb. Ebben a megközelítésben a médiahasználatra az átlagosnál jóval kevesebb, és az átlagosnál jóval több időt fordító diákok képezik a mintát. A médiahasználatra kevesebb időt fordító diákokat jellemző módon külső tényezők gátolják. Ide tartoznak azok a kollégisták, akik nem férnek hozzá bizonyos médiaeszközökhöz, és azok a fiatalok, akiket az anyagi tényezők korlátoznak.

A médiahasználatra az átlagosnál több időt fordító diákok szokásai sokkal változatosabb képet mutatnak. Vannak közöttük, akik a közösségi oldalak böngészésére fordítanak több időt,

mások számítógépes játékokkal töltenek hosszú órákat, míg egy középiskolás fiú arról is beszámolt, hogy kora hajnalig ébren marad a kedvenc televíziós sorozatai kedvéért. Hasonló esetekben a fiatalok a serkentőszerek használatát is bevetik az éberség fenntartása érdekében. Egyesek kólát fogyasztanak, mások energiatallal üzik el a fáradtságot. Az ebből fakadó alvászavarok több helyen is felbukkannak a szövegekben.

„Van. Mondjuk a fáradtság. Mert én nagyon keveset alszom hétköznap, mert többnyire tévézek egész éjjel. (...) Sorozatokat szoktam nézni, mert amik napközben vannak sorozatok, azt nem tudom megnézni, ezért éjjel szokták ismételni őket, és akkor szoktam megnézni. (...) Három minimum, négyet. Ha csak az éjjel számít” Péter

Az extrém médiahasználat a médiaeszközök szintjén is értelmezhető. Itt olyan médiaeszközök használatára kell gondolnunk, amelyek bizonyos szempontból a többség számára jelentéktelenek, közömbösek vagy elérhetetlenek. Az előbbi kategóriába sorolhatjuk a bakelit lemezek példáját, amely egy egyéni érdeklődési körhöz köthető olyan speciális médium, amely kívül esik a többség látóterén. Hasonló logika alapján akár a könyveket is ide sorolhatnánk, hiszen az a néhány fiatal, aki rendszeresen regényeket olvas, olyan speciális érdeklődési területtel és azzal összefüggő szubkulturális identitással rendelkezik, amely korántsem átlagos a teljes generáción belül. Végül nem tekinthető átlagosnak a tabletek használata sem; összesen két diák fér hozzá ilyen készülékhez, és közülük is csak egy rendelkezik saját eszközzel. Ez egyértelműen azt jelzi, hogy az eszköz helyettesíthetősége és magasabb ára miatt a tablet penetrációja még nem érte el azt a szintet a korosztályn belül, hogy a használatát átlagosnak tekinthetnénk.

4.2.14. Altruizmus, reflexivitás (visszahatás) a médiában

Az altruizmus kategóriáján belül olyan médiahasználati szokások felbukkanását kerestük, amelyek háttérben a segítségnyújtás és az önzetlen együttműködés formái jelennek meg. A minta eredményeit összegezve azt szűrhetjük le, hogy az efféle viselkedésmódok csak elszórtan kerülnek elő a mintában, és hogy ezek a közösségi portálok felületén a legáltalánosabbak.

Mint ahogyan azt korábban láthattuk, a diákok többsége tagja valamilyen az iskolához köthető Facebook csoportnak, ahol rendszeres az iskolai feladatok megosztása, illetve a tananyaghoz kapcsolódó segédanyagok feltöltése és letöltése.

„Igen, az osztályból mindenki benne van. Általában az iskolás híreket szoktuk egymásnak átadni. Vagy ha valaki hiányzik, ott kéri meg, írják le neki a házi feladatot, más egyébre nem”.
Maskarás

Érzethetően hasonló szándékok húzódnak meg bizonyos híryananyagoknak vagy személyes információknak a hírfolyamba történő feltöltése mögött is. Erre jó példa lehet a 2013 tavaszán kialakult hóhelyzettel kapcsolatos tájékozódás és tájékoztatás esete, amely több beszámolóban is előkerült.

Van osztálycsoport és beszélünk a hóról. Hát igazából vártuk az igazgatónak az e-mailjét. És addig, hogy „akkor mi lesz”, meg, hogy ha lesz tanítás, akkor ki jön? És akkor megbeszéltük azt, hogy ki jön, és ki nem. És végül is csak azok jöttek, akik bent laknak a belvárosba. Ozzy

4.3. A Középiskolások médiahasználat-térképei

A médiahasználati térképeket hat szempont alapján vizsgáltuk. Ezek első csoportja tematikus elemzést tesz lehetővé: említett médiaközegek és –eszközök, a társas médiahasználatra utaló nyomok, a médiahasználat helye. A szempontok második csoportja a térképek megalkotottságára vonatkozik: a reprezentáció típusára (pl. ágrajz, organigram, táblázat, kördiagramszerű vagy egyéb infografikus ábrázolás-típus), az én pozíciójára (hová helyezi saját magát, illetve az eltérő médiumokat), illetve arra, hogy az ábrázolás mennyire elvont vagy figuratív, az alakok és tárgyak mennyire részletesen kidolgozottak.

A térképeken is a leggyakoribb a telefon említése és az internetre tett utalások. Az utóbbi ugyan szó szerint csak feleannyiszor jelenik, viszont gyakrabban a számítógép és néhány esetben a laptop említése is internetre utal. Médiumként csakúgy, mint az interjúk és a naplók esetében, gyakran a technikai eszközt említik. A térképeken médiumként jelenik meg a laptop és a számítógép mellett olykor az MP3, mp4, hifi, DVD, fényképező gép, iPod, tablet, bakelit, projektor is. A hagyományos tömegmédia, a televízió, a rádió, az újság, magazin, általában a nyomtatott sajtó és a könyv is többször jelenik meg a térképeken, mint a naplókban. Egy-egy térkép tud a mozirol és a színházról is. A naplóktól való eltéréseknek több oka is lehet.

Egyrészt a naplók egy konkrét napra vonatkoznak, a térképek viszont mindenképpen egy hosszabb időszak médiahasználati énképének lenyomatai, és nem minden ábrázolt médium használata jellemző egy átlagos hétköznapra. Könnyen elképzelhető ez a mozi és a színház, de akár így lehet az újság/magazin vagy a könyv esetében is.

Másrészt éppen ezen intézményeket és közegeket tekintve azonban az sem kizárt, hogy a diákok általános médiahasználati énképe és a médianaplóban rögzített napi gyakorlat nem egyezik meg. Valaki például újságolvasónak tartja magát, miközben a mindennapokban valójában nem olvas újságot.

Harmadrészt a középiskolások a térképeket a naplókhoz később, már az interjúk bizonyos tapasztalatai után készítették, így azok hatására is „ráébredhettek” olyan médiahasználati gyakorlataikra, amelyek korábban észrevétlenek maradtak, „transzparenszek” voltak számukra. Ez – figyelembe véve az interjú-vizsgálatok eredményeit – különösen a televíziónál és esetleg a rádiónál lehet így.

Társas médiahasználatra, vagy legalábbis bizonyos médium saját használatának más személyekhez is kötésére (pl. „anya könyvei” szókapcsolat szerepeltetése) a térképek kevesebb, mint egyharmada utal. Minden esetben a család, vagy konkrétan bizonyos családtagok és/vagy a barátok vannak megemlítve. Egyrészt a távollevőkkel való kapcsolattartás személyes kommunikációs közegei és eszközei kapcsán: telefon, chatelés számítógépen, Facebook, Skype. A rajzolótól idősebb családtagok (anya, nagyszülők) több ábrán is a könyvhöz és az újságokhoz kötötten jelennek meg. A televízió több helyen a családhoz, a számítógépes játék pedig jelölten a barátokhoz kapcsolódik.

A médiahasználat helyére ugyanannyi térkép utal, mint a társas médiahasználatra, de a két halmaz között csak részben van átfedés. A használati helyekre tett utalások nem módosítják a médianaplók elemzése nyomán tett megállapításokat. Mindazonáltal érdekesség, hogy majdnem mindegyik térképen, ahol helyszínek vannak jelölve, megjelenik a rádió (8 térképen, ebből kettőn konkrétan a Rádió1 is megnevezve), ahol pedig nem (mindössze 2 eset), ott pedig az mp3 vagy az mp4. A rádió több alkalommal is a közlekedéshez kötött a térképeken (autó, busz). Összevág a naplók egy részének fentebb már tárgyalt tapasztalataival a 16 éves Betti térképe is, ahol egy nyíl vezet a Rádió1-től a következő megjegyzéshez:

„szobámban, ha rossz a kedvem.”

Beszédes e mondat elhelyezése is a képen: a rajzoló ugyan a rádiót távolabbra helyezte a képen, mint a telefont, ez a megjegyzés viszont a telefon buborékjától is közelebb került a középre helyezett és gyermekrajzszerűen megrajzolt énhöz. Már a naplóból is kitűnt, hogy a rádió többek „intim médiája”, a magány oldója vagy éppen ezzel némiképp ellentétesen: a kívánt egyedüllét megteremtője.

Az ábrázolások nagy része ágrajzszerű, az én középtájon (néhány rajzon baloldalt) helyezkedik el, és innen vezetnek nyilak vagy vonalak az egyes médiumokat jelző szavakhoz, buborékszerű síkidomokhoz (néhány helyen nincsenek összekötve a buborékok az énnel). A vizuális retorikai alakzatokat, szimbólumokat, illetve figurativitást a térképes ábrázolások

nagy része nélkülözi. Az én pontként, máskor névvel, egyes rajzokon pálcikaemberként, szájjal vagy gyermekrajzszerű egyszerű ábrázolásban van jelen.

Néhol az egyszerű ágrajzszerűség megbomlik és részben folyamatára, illetve a hálózatosságot is hangsúlyozó összetettebb viszonyokat megmutató kép jön létre. A tabularitás adta lehetőségekkel ötletesen él például a 18 éves Petra, aki egyéni jelhasználattal fejezi ki a médiaközégek, helyszínek és tevékenységek közötti viszonylatokat és a 16 éves Style is, akinek rajza távolról talán leginkább darts táblára emlékeztető, és szintén a hálózatosságot és a folyamatokat mutatja meg. Néhány térképen a médiumok vizuálisan is megjelennek, és az én (egy helyen a barátok) is figuratívabb ábrázolást kapnak. A 17 éves András rajzán a csak (az énhez legközelebb helyezett) telefon fülhallgatóval érdemel vizuális megjelenítést, a többi média csak szavakkal van jelölve. Szintén a telefon van a legközelebb az énhez a 17 éves Csimodár képén is, amely a leginkább figuratív, és ahol saját magát madárként ábrázolja.

Az éntől való közelségek/távolságok sok esetben médiahasználati preferenciákat is mutatnak, mint ahogy az is, hogy az egyes médiumok mennyire részletezve jelennek meg a térképeken. Erre utalnak több helyen, a térképeken elhelyezett pár szavas magyarázatok és a médianaplókkal, interjúkkal való egybeesések is. Sok helyen látszik a telefon közelre a nyomtatott sajtó távolra helyezése, az internethasználat részletezése is. Figyelembe véve a naplók tapasztalatait és a térképeket látva megkockáztatható, hogy a rádióhoz való viszony eléggé szélsőséges a vizsgált mintában: vagy nagyon fontos médium (ahogy például a fentebb idézett 16 éves Betti térképe, és ahogy mások mellett korábban „Maskarás” naplója is mutatta), vagy nagyon távoli, esetleg nincs is jelen a térképen. Figyelmet érdemel a naplója szerint szinte mindig zenét hallgató, mondhatni „zenében élő” „Maskarás” rajza, ahol a buborékba helyezett ént övszerűen veszi körül egy nagyobb buborék, melyre zenei stílusok nevei vannak elhelyezve. Csak ebből a nagyobb buborékból vezetnek nyilak a médiumok felé.

5. Az egyetemisták körében végzett kutatás eredményei

5.1. Az egyetemisták médianaplói

Ahogy a bevezetőben már említettük, 34 dél-dunántúli egyetemista naplóját és médiahasználat-térképét vizsgáltuk meg. Az adatközlők között 22 nő és 12 férfi volt. Mindannyian tizenkilenc és huszonnégy év közöttiek voltak. Nagy változatosságot mutatott a minta a szakokat tekintve: volt köztük közgazdász, jogász, általános orvos, mentőtiszt, építőmérnök, biológus, pszichológus és anglisztikát végző bölcsész is. Kommunikáció- és médiatudományi szakosok, illetve mozgókép- és médiakultúra tanár szakosok nem szerepeltek a vizsgálatban, mert az ő médiafogyasztásuk a feltételezhetően túl speciális ahhoz, hogy egy ilyen, általánosnak tekinthető mintában szerepeljenek. Az egyetemisták esetében nem egészítettük ki a naplókat és térképeket interjúkkal, viszont részletesebb naplót kértünk, ennek ellenére nem minden esetben kaptunk részletezett médianaplót. Az egyetemista médianaplók vizsgálati szempontjai megegyeztek a középiskolások naplóinak az elemzési szempontjaival, tehát itt is kiegészítettük a középiskolás interjúk szövegeihez feltett tizennégy kérdést a médiahasználat helyére vonatkozóval.

(1.) Az naplóból a napi összes médiahasználat időtartama több esetben volt megállapítható, mint a középiskolásoknál. (Mindössze 14 egyetemista naplóból nem derül ki világosan.) Az értékelhető válaszok nagy része 7-10 óra média használatról számol be, de több helyen előfordul a 3-6 óra és a 12-17 óra is. Elmondható tehát, hogy az egyetemista naplók többnyire hosszabb napi összes médiahasználatról számolnak be, mint a középiskolásokéi. Kérdéses, hogy az egyetemisták valóban több időt töltenek-e médiahasználattal? Nem biztos, hiszen a középiskolások esetében kiderült, hogy a naplóikban általában alábecsülték az interjúkból kikövetkeztethető médiahasználatot töltött idejüket. Valószínűbb, hogy az egyetemisták számára kevésbé transzparens a médiaközeg. Ennek több oka lehet. Egyfelől elképzelhető, hogy az egyetemisták médiatudatosabbak, mint a középiskolások. Ez a médiatudatosság életkorukkal is összefügghet, akár az egyetemi közeg hatására is kialakulhatott. Másfelől viszont az is lehet, hogy mindössze arról van szó, hogy a néhány évvel fiatalabbakhoz képest számukra kevésbé adódik „természetesként” az állandó médiafogyasztásban levés, és olyan helyzeteket is médiafogyasztásként érzékelnek (pl. a háttérmedia kapcsán), amelyeket a középiskolások elsöre nem.

(2.) A nap során használt médiumokkal kapcsolatban megállapítható, hogy az internet- és telefonhasználat az egyetemistáknál is általános. A laptop és a PC mellett náluk is sok esetben jellemző a telefonon keresztüli internethasználat. A telefon mint technikai eszköz az egyetemisták számára is többfunkciós: hangközvetítő beszélgetés, SMS-ezés, offline zenehallgatás, rádióhallgatás, játék. Ugyan a középiskolásokhoz hasonlóan a naplók közel kétharmada az egyetemisták esetében is szólt televízió-nézésről, de olykor csak pár percig tartó televíziózásról van szó, jellemző módon a szülők társaságában. A változatos offline zenehallgatási módok között megjelenik a naplókban a CD is. A naplók fele rádióhallgatást is említ, néhányan napilapolvasásról is szólnak, hasonlóan a középiskolásokhoz. Különbség a folyóirat- és könyvolvasásban mutatkozik, mely jóval gyakrabban kerül elő az egyetemista naplókban, valószínűleg összefüggésben az egyetemi tanulmányokkal. A plakátok és szórólapok mellett megjelennek a nyomtatott prospektusok és a DVD is. Érdekesség, hogy a naplók egy részében a ppt-előadás projektorral és egy esetben a „kasszamonitor” a gyorsétteremben is felbukkan médiumként.

(3. 4.) A legtöbbet/leggyakrabban használt médium az egyetemistáknál még hangsúlyosabban az internet. Egy-egy esetben önállóan a telefon és a rádió –az utóbbinak sajátos élettörténeti, vélhetően párkapcsolati okai vannak. A pécsi egyetemista Gigi így ír internethasználatáról:

„Nem minden nap, de azért pár naponta ránézek a netre tájékozódás miatt: facebook, gmail, egy két érdekesség a mindennapokból. Gépet is általában akkor használok, amikor a párom nincs mellettem, mert olyankor érek rá mással is foglalkozni, nem csak vele.” Gigi

A rádió számára ugyanakkor a társas médiahasználat kitüntetett közegévé válik, amire utal a médianaplójából vett következő idézet is:

„Többször előfordul, hogy elkísérem a vőlegényem munkája során. Ilyenkor szállítjuk a pizzákat, beszélgetünk, közben hallgatjuk a helyi rádiót. Jó számoknál ki-ki dalra fakad, jót nevetünk, jó móka.” Gigi

Az internet mellett hasonló jelentőségű néhány naplóban a telefon, a televízió és egy helyen a nyomtatott sajtó is. A legritkábban, illetve a legkevesebbet használt médiumok nyilván a naplókban nem említettek. A naplókban sehol nincs nyoma a mozinak például (annak ellenére, hogy – mint majd látni fogjuk – a médiahasználati térképeken szerepel). A televíziót ugyan viszonylag sokan említik, ám sok esetben – mivel mindössze napi pár percről van szó, szintén ebbe a kategóriába tartozik. A televízióról tudnak az egyetemisták, de mintha tudatosan fordulnának el tőle (ez megmutatkozik a pécsi egyetemista Attila térképén is, amely a lerajzolt televíziót áthúzva ábrázolja).

(5. 6. 7.) Az aktív médiahasználatról elmondható, hogy jellemző módon az internet, a telefon, a televízió, a könyv és a nyomtatott sajtó esetében fordul elő. A fő háttérmedium az internet és a rádió – az utóbbi elsősorban az. Az offline zenehallgatás és a televízió is viszonylag sokszor megjelenik. A háttérmedia-használat jellemző módon a reggeli készülődés, takarítás, ebéd és vacsorakészítés, étkezés, vezetés, futás, edzés, közlekedés, olykor tanóra közben jelenik meg. A multitasking helyzetek az egyetemisták esetében is eléggé változatosak a használt médiumokat illetően. A leggyakoribb esetükben a televíziózás ötvözése az internethasználattal, de jelen vannak az internethasználaton „belüli” multitasking helyzetek is, például Facebook/Youtube/e-mail. Az interneten kívüli multitasking is előfordul, például nyomtatott sajtó olvasása, tévénézés vagy rádiózás közben.

(8.) Az egyetemisták médianaplóiban jóval többször találkozunk tudománnyal és ismeretterjesztéssel kapcsolatos megjegyzésekkel, mint a középiskolásokéiban: összesen tizennégy napló tartalmaz ilyen részleteket. Ez az egyetemista életmóddal, a tudományos világ viszonylagos közelségével is összefügghet. A megjegyzésekből úgy tűnik, szakkikketek és szakkönyveket inkább elektronikusan olvasnak a diákok, noha tapasztalható némi ingadozás és reflexió a papír alapú és az elektronikus hordozókkal kapcsolatban, ami a szakszövegek feldolgozását, elsajátítását, saját kutatáshoz való felhasználását illeti. Ezzel kapcsolatban a következő idézet a biológia szakos Czeen naplójából származik:

„Papír alapú dolgokat speciális esetekbe szoktam alkalmazni, irodalmat jó könyv formában olvasni, habár mostanában ebben is kezdek átérni táblagépre, mivel szeretem kijelölni a nekem tetsző részeket és az ismerőseimnek felolvasni, ha olyan témához ér a beszélgetés. Szakkönyveket egyértelműen táblagépen szeretek olvasni, mert sok oldaljegyzetet írok. Matematikai, kémiai, biológiai és egyéb levezetéseket, szoftver vázlatokat és a barátokkal való ötletelés eredményeit, azaz komoly probléma megoldásokat viszont csak négyzettrácsos papírra vagyok hajlandó először felvinni és csak később digitalizálok. Ez azért van, mivel ilyenkor szeretek fel-alá mászkálni, felállni, leülni, elfeküdni, azaz ilyenkor sokat mozgolódom. Továbbá a papír nagyobb ábrázolási szabadságot ad a vázlatoláshoz, mint a rajztáblás PC-ém vagy a táblagépem. Ez utóbbi elvileg könnyen kiválthatná a papírt, de jelenleg nem lehet még annyira kényelmesen írni vagy rajzolni egy tabletre, mint egy füzetbe.” Czeen

Az interneten elektronikusan tárolt szakirodalmak felhasználásával kapcsolatban a megbízhatóság és hitelesség problémája mellett a nyelvhasználat nehézségei is megjelennek a pécsi egyetemista Ági naplójában, ahol ezt olvashatjuk:

„Az interneten általában fent vannak olyan anyagok is, amik a könyvtárban nem elérhetőek (doktori értekezések), így jól lehet használni tanuláshoz, sokszor viszont olyan infókat is találok, amik nem hitelesek, vagy nem lehet rájuk hivatkozni, így gyakorlatilag használhatatlan. Rengeteg anyag csak angolul van fent a neten, szóval, ha valaki nem beszél nagyon jól szaknyelvet, mint én, akkor nehéz kibogarászni a lényegét és helyesen lefordítani.” Ági

A naplókban kitűnik, hogy az interneten keresztül egyébként sokféle tudományos és technikai ismeretterjesztő kommunikáció is megvalósul – mások mellett Youtube oktatóvideókon, hírportálok (pl. az Index specializált) rovatán, Facebookon vagy a mindennapok egyik legelterjedtebb természettudományos népszerűsítő kommunikációjára, az időjárás jelentésekre specializált webhelyeken keresztül is. Levente naplójából úgy tűnik, mintha számára az internet elsősorban az önművelés közege lenne:

„A youtube-on megtanultam origami darut hajtogatni. Majd pár wikipédia cikk után megnéztem egy oktatóvideót a gyümölcsfák gondozásáról. (...) Később angolul tanultam egy youtube csatornán. (...) Az internetes cikkeket befejezve a 3. évezred magazin múlt havi száma került a kezembe. Ezt hosszasan áttanulmányoztam, majd bizonyos részei rákerestem külső internetes forrásra. Az üzleti oldalam új bejegyzéséhez háttér-információkat kerestem különböző internetes enciklopédiákban magyar, angol és olasz nyelven. Kertészeti szaklapokat, cikkeket és fórumokat olvastam.” Levente

A naplókban megmutatkozik, hogy a televízió is fontos médiaközeg az ismeretterjesztés szempontjából. A televízió-fogyasztást említők közel fele bevallottan nézett ismeretterjesztő csatornákat (a Discovery Channelt és a Spektrum Home-ot konkrétan megnevezve). Mivel a televízió-nézést naplójukban vállalók nagyjából másik fele nagyon rövid, olykor pár perces televíziózásról számolt be, így világosan látszik, hogy a sorozatok és a sportközvetítések mellett elsősorban az ismeretterjesztő adások kapcsolódnak a hosszabb tévészéshez.

(9. 10. 11.) A naplók több nagyjából felében találunk többnyire rövid reflexiókat a saját médiahasználatra vonatkozóan. A megjegyzések egy részéből kitűnik, hogy az egyetemisták számára részben különböző médiumok jelennek meg az aktualitásokról való tájékozódás közegeként:

„Azért hallgatók rádiót reggel, hogy tájékozódjak az időjárásról, korai hírekről.” Laura

„Tévét keveset nézek, de ha mégis, akkor leginkább a híradót és az ismeretterjesztőket kísérem figyelemmel.” Laura

„Szeretem folyamatosan követni a közélet eseményeit, főleg hiteles és objektív hírportálokról. (...) Lehetőleg egészen lefekvésig követem a közéletet.” Detty

„A reggeli öltözködés, mosakodás, stb. alatt pedig szeretem a tv-t hallgatni. Általában megnézek/meghallgatok egy híradót egy hírcsatornán (amelyikre éppen kapcsolok; BBC, CNN, HírTv, ATV, mindegy számomra). Ezután inkább egy kereskedelmi csatorna reggeli műsorára kapcsolok, ott készülődés közben további részleteket tudhatok meg adott hírekről, közéleti eseményekről (leginkább a TV2 Mokka című műsora).” Lolita

„Fél hét környékén szintén számítógépezés közben megnézem, azaz inkább meghallgatom a híradót, ezt szintén valamilyen kereskedelmi csatornán, hiszen a komolyabb híreknek addigra már napközben utánanéztam.” Lolita

A saját médiahasználat közben felmerülő reflexiók egy másik csoportja érdekes módon a különböző médiumoktól való távolságtartást kívánja jelezni. Ezek egy része azzal is

összefügg, hogy az említett médiummal való találkozás nem (vagy kevéssé) saját döntés eredménye. Íme, néhány távolságtartást kifejező idézet a naplókából:

„Útközben persze – ha már médiumok – akkor nyilván több plakáttal, óriás méretű hirdetésekkel is találkoztam kikerülhetetlenül. Ezek azonban nem voltak rám hatással, de mivel láttam őket így ezt is megemlítem.” Dávid

„Nem vagyok közösségi médiafüggő. A chat általában ki is van kapcsolva és csak reggelente nézem meg, és csak azt, hogy érkezett-e üzenetem. A posztokat például egyáltalán nem nézem.” Adri

„Ettől a rádió csatornától határozottan elhatárolodom! Nem szeretem a nótákat, pláne nem 0-24 órában. De ha már nagyszülőnél voltam nem kértem meg, hogy kapcsolják ki, pláne, hogy csak nagyon halkán szólt a zene. Csak egy-egy dallamfordulatra, magasabb hangra figyeltem fel, mert én is tanulok énekelni, egyébként nem is figyeltem a zenére, de nagyszülő sem.” Melinda a Dankó Rádió kapcsán

„Joghurtevés közben megnézem, hogy anyáék mit néznek a tévében, de úgy döntök, inkább az öcsémekkel játszok.” Timi

E legutóbbi idézet szerzője számára a szülők világához tartozó tévével szemben a rádió válik saját médiaközeggé:

„Reggelizés közben szeretek rádiót hallgatni, mert akkor nem érzem annyira egyedül magam. Mivel kicsi a konyhánk, sosem eszik együtt a család, csak a barátom családjával szoktam közösen étkezni.(...) Vacsora közben rádiót hallgatok.” Timi

A szülőktől való külön vacsorázás más naplóban is jellegzetes médiafogyasztási szokással, a sorozatnézéssel párosul:

„Egyik sorozat aktuális részét nézem, miközben elfogyasztom a vacsorát. Kintről hallok szüleim zsörtölődését arról, hogy miért nem vagyok képes leülni velük az asztalhoz. (...) Egyrészt sajnálom, hogy ők még nem tapasztalták meg ezt az élményt, mert jobban esik az étel (legalábbis nekem), másrészt nem szeretek másokkal enni. Rosszul vagyok, ha hallok, ahogy rágnak.” Petra

A naplóíró Timi igényelné a szülőkkel való közös étkezést, magányát oldja a rádióval, Petra viszont elzárkózik a közös vacsorától – mindkét esetben a médiahasználati szokások rögzítése a szülőkkel való együttélés nehézségeit is sejteti.

A rádió- és zenehallgatás középiskolásoknál is megfigyelhető pragmatikus használata az egyetemistáknál is jelen van, bár valamivel kevesebb erre vonatkozó idézetet találunk az utóbbiak esetében. Íme, néhány közülük:

„Hangulatfokozásra a zenehallgatás ideális edzés közben. Sokkal jobban teljesítek, mintha semmit se hallgatnék.” Kitti

„Délután, amikor már fáradtabb vagyok jó egy kicsit kikapcsolni és csak „nézni ki a fejből”. A zene hallgatásával ezt érem el.” Lolita

„Csak olyankor szoktam rádiót használni, mikor iskolába megyek.” Laura

„Inspiráló háttértevékenység” Gábor a zenehallgatásról

Ugyanakkor van példa arra is, hogy a zenehallgatás aktív médiahasználatként jelenik meg:

„Zenét úgy szoktam hallgatni, hogy közben rákeresek a dalszövegére, és olvasom hozzá, miközben hallgatom. Ha nagyon tetszik, énekelni is szoktam így.” Viki

Néhányszor tanulságokat, egy helyen pedig tervezett változtatást is megfogalmaznak az egyetemisták saját médiahasználatukkal kapcsolatban. (Ilyesmi a középiskolás naplókban teljesen hiányzott.) Zsófi naplójában tanulságokat vont le az utcai telefonálás és a tévézés kapcsolatában is:

„Megint rájöttem, hogy nem szeretek az utcán telefonálni.” Zsófi

„Eddig is tudtam, hogy időpazarlás a tévézés, pláne akkor, ha másnap néha megnézem online ugyanazt a részt. Ez most megint bebizonyosodott.” Zsófi

Ugyanő így szól a könyvolvasásról:

„Igazán jól esett egy kicsit csendben lenni az egész napos zene, internet, film egyveleg után.” Zsófi

Az utóbbi idézethez hasonló megállapítás jelenik meg Peti naplójában is, szintén a könyvolvasással összefüggésben:

„Néha jó elszakadni az elektronikától és kinyomni a gépeket.”

A biológia szakos BI már kevésbé médiakritikus, bár a közösségi oldalak használatáról ő is (enyhén) kritikai hangon szól:

„A zenehallgatás mindig megnyugtat és segít felkészülni az aznapi fáradalmakra. A telefonon való játék pedig segít kikapcsolódni. A hírek olvasása közben elgondolkozok néha azon, hogy jó vagy rossz így élni. A közösségi oldalak látogatásával megtudok olyan dolgokat is az emberekről, amiket nem biztos, hogy szeretnék, hiszen ide mindenfélét kiírogat mindenki, olyanokat is, amihez másnak igazából semmi köze. Az esti filmnézés mindig igazi kikapcsolódást nyújt.”

Éppen a Facebook közösségi oldal használatával kapcsolatban önkritikus megjegyzéssel is találkozunk:

„Esténként általánosan, nemcsak ma, mindig rengeteg időt eltöltök facebookozással, aminek teljesen semmi értelme, és mindig megfogadom, hogy nem teszem.” Ági

(12. 13. 14.) Az egyetemisták médianaplóiban sincsenek a médiumfogalommal kapcsolatos közvetlen reflexiók, ám indirekt módon az ő esetükben is szólnak a naplók a médium-felfogásukról. A középiskolásokhoz hasonlóan az egyetemisták is általában a média technikai-materiális oldalát, a technikai eszközöket és/vagy a hordozókat tekintik médiumnak. Extrémnek tekinthető médiahasználati szokásokkal nem találkoztunk a naplókban. A médiahasználatban is megmutatkozó önzetlenségre, altruizmusra (vagy legalábbis annak

lehetőségére) utaló nyomok azonban gyakrabban jelennek meg az egyetemisták, mint a középiskolások naplóiban.

Egyrészt a saját internetes, illetve számítógépes/laptopos aktivitással kapcsolatos bejegyzések egy részéből lehet ilyesmire következtetni. Az alább idézett tevékenységekben például megnyilvánulhat altruizmus is:

„A következő óra anyagát elküldtem e-mailben a csoporttársamnak.” Attila

„Csoporttársamnak megmutatom az egyik általam kedvelt festő művét.” (laptopon a műteremben) András

„Hogyha látok valami szépet, vagy csak jó idő van, szépek a fények, vagy tetszik a ruhám, vagy az egyik barátnőmé, akkor azt lefényképezem, és felrakom Instagramra. Sokan azt mondják, hogy ez ilyen hiphop hülyeség, de én szeretem, tetszenek a szűrők, meg a képek. Van például egy csomó olyan ismerősöm, aki külföldön van Erasmusszal, és így látom, amit ők látnak, így nem hiányoznak annyira.” Viki

A mobiltelefonos segítségnyújtás egy speciális esetével találkozunk két 22 éves jogáshallgató, Kriszta és Vivi naplóiban. A naplóból sejthető, hogy ők a vizsgált nap estéjét valószínűleg együtt töltötték a Cyrano Garden vendéglátóhely borkóstolásán. Mindketten megemlítik, hogy az esti borkóstoló program után hazatérve értesítő hívásokat kezdeményeztek és fogadtak, és megállapították, hogy szerencsére a társaság tagjai rendben hazaértek. Tehát a mobiltelefonos kapcsolattartás egyúttal egyfajta „biztonsági hálóként” is funkcionált. A naplóírás közelmúltjában történt, erősen mediatisztált pécsi bűnesetek is közrejátszottak abban, hogy ilyen mobiltelefonos „biztonsági háló” szövődött az egyedül hazatérő egyetemista lányok között.

(15.) A naplók alapján az egyetemisták médiahasználatát tekintve is megvizsgáltuk a médiahasználat helyszíneit. A középiskolásokhoz hasonlóan az egyetemistáknál is három fő helye van a médiahasználatnak: az otthon, az iskola és a kettő közötti út. Noha mindegyik naplóban szerepel az otthonra, lakásra, albérletre vagy kollégiumra vonatkozó utalás, ám az otthonként funkcionáló lakás kevésbé részletezetten jelenik meg, mint számos középiskolás naplójában. Ez összefügghet azzal az életmódváltással, amely a középiskolai mindennapok és az egyetemista élet közötti átmenettel jár együtt. Az iskolát vagy annak valamely részét és az ahhoz vezető utazást is a naplók több mint kétharmada említi. Az utóbbi kategóriában a busz a középiskolás naplókhoz hasonlóan itt is a legfontosabb helyszín. Eltérés viszont a könyvtár és a munkahely megjelenése, amely bizonyára az egyetemista életmóddal van összefüggésben, mint ahogy valószínűleg az éttermek, kávézók, kocsmák gyakoribb említése is.

5.2. Az egyetemisták médiahasználat-térképei

Az egyetemisták médiahasználati térképeit ugyanazon hat szempont alapján vizsgáltuk, mint a középiskolásokéit. A tematikus elemzést lehetővé tevő kérdéseink a következők voltak: Milyen médiaeszközöket és közegeket említenek vagy ábrázolnak a középiskolások térképei? Milyen társas médiumhasználatra utaló nyomok vannak a rajzon? Milyen olyan nyomok vannak, amelyek a médiumhasználat helyszínére utalnak? A térképek megalkotottságára vonatkozóan a következő kérdésekre kerestük a választ az elemzés során: Milyen típusú az infografikának is tekinthető reprezentáció (pl. ágrajz, organigram, táblázat, kördiagramszerű vagy egyéb infografikus ábrázolástípus...)? Hol helyezkedik el az én (közelség-távolság): hová helyezi saját magát, illetve az eltérő médiumokat, saját magához és egymáshoz képest? Az ábrázolás mennyire elvont, illetve figuratív, ezzel összefüggésben alakok és tárgyak mennyire részletezettek?

Tematikus megközelítésből nézve azt mondhatjuk, hogy a rajzokon az egyetemisták esetében is a leggyakoribb a telefon említése és az internetre tett utalások. Az utóbbi ugyan szó szerint kevesebbszer jelenik meg, viszont gyakran a számítógép és a laptop említése is internetre utal. (A középiskolás térképeken a számítógép nem, de a laptop ritkábban jelenik meg, mint az egyetemisták esetében.) Ez is arra enged következtetni, hogy a technikai eszköz, illetve hordozó meghatározó a Z generáció médiumfogalmában. Ezt erősítheti az is, hogy a térképeken médiumként jelenik meg a laptop és az asztali gép mellett olykor az MP3, CD, DVD, fényképező gép, Xbox, iPod, iPad, tablet, projektor, (gyorséttermi munkahelyi) kassza (!) is. Ritkán, de előfordulnak a technikai eszközt kevésbé hangsúlyozó említések is: pl. e-mail, facebook, stream média, közösségi média. A nyomtatott sajtó, a könyv és a mozi is többször jelenik meg, mint a naplókban. A klasszikus tömegmédiáról: a televízióról, a rádióról és a nyomtatott sajtóról a térképek nagyjából kétharmada tud.

A társas médiahasználat és a helyszínek is mindössze néhány naplóban jelennek meg. A rokonokkal való mobiltelefonos, illetve a barátokkal való internetes kapcsolattartás mellett többször is megjelenik a párkapcsolati társsal való közös audiovizuális médiafogyasztás (főként televízió, de DVD, mozi is). Az otthon nem jelenik meg a rajzokon, inkább a közlekedés tereire (pl. utca, autó) és az utazásra tett utalások a jellemzőek.

Az ábrázolások nagy része az egyetemista rajzokon is viszonylag egyszerű ágrajzszerű, vagy legalábbis vonalakkal/nyilakkal összekötött szavakat, buborékokat, téglalapokat láthatunk. Ettől mindössze kilenc térkép tér el. Három esetben hozzá nem kötött buborékok vagy

téglalapok veszik körül az ént. A két előző típushoz képest átmeneti az a rajz, ahol képregényes szóbuborékokban vannak a médium-elnevezések. Két alkalommal folyamatábraszerű megoldással is találkoztunk. A legjelentősebb eltérést és a legérdekesebb elrendezést egy sugárdiagram-szerű ábrázolás és az a kép mutatja, amelyet talán leginkább „dekonstruált ágrajznak” nevezhetünk.

Vivi sugárdiagram-szerű infografikában, az én köré rajzolt koncentrikus körökben helyezi el a megrajzolt, de egyúttal meg is nevezett médiumokat. Sajátos jelrendszerrel egy, az éntől a kör közepéből kifelé mutató megvastagított nyílon a használat gyakoriságát is jelzi. Mint ahogy azzal is, hogy milyen messze rajzolta az egyes médiumokat az éntől. Látható, hogy legtávolabb a televízió, legközelebb a számítógép és a mobiltelefon helyezkedik el az énhez.

Miki pszichoanalitikus inspirációjú rajza az egyetlen, amely nemcsak egy (ponttal, szóval vagy alakkal kifejezett) egységes énről tud. Ugyan az ő ábráján is szerepel egy emberalak feltételezhetően énként, ám ennek az ének az eltérő oldalai: „felettes én”, „tudatalatti”, „tudattalan” eltérő médiumokhoz vannak kapcsolva. A változatos eszközökkel művelt zenehallgatás például az én „tudattalan”, a közösségi média pedig a „felettes én” aspektusához kötődik.

Az én egyébként szinte mindig középtájon, néhány rajzon bal oldalt vagy felül helyezkedik el. Elgondolkodtató, hogy a médiahasználat-térképeken mindössze ez a három (és ezek közül is többnyire az első) lehetőség valósul meg az én elhelyezésével kapcsolatban. Ez bizonyára nagyon erős ábrázolási, olvasási és „képolvasási” konvenciók hatása, amelyeknek az énképpel, a kulturális én-konstrukcióval kapcsolatos vonatkozásai is vannak.

Az egyetemista médiahasználati térképek nagy részén nincs nyoma a figurativitásnak. Az én általában pontként, egyes rajzokon pálcikaemberként, szmájlival vagy gyermekrajzszerű egyszerű ábrázolásban van jelen. Néhány rajzon a médiumok nemcsak megnevezve, hanem ikonszerű apró ábrákkal is jelölve vannak. Van, ahol (mint például András, Attila vagy részben Viki rajzán) a rajzok helyettesítik a szavakat, máshol egymás mellett szerepelnek az egyazon médiumra vonatkozó rajzok és megnevezések (ilyen például a korábban már említett Vivi térképe). A figurativitás szempontjából is érdemes két médiahasználati térképet kiemelni, ezek egyúttal a tabularitás adta lehetőségekkel is figyelemre méltóan élnek.

Az egyik Attila rajza. Ő önmagát részletezve, mintha buborékba (?) helyezve (bár ez akár nyitott koporsó is lehet) ábrázolja. E buborékot (?) köti össze a lappal, mobillal, rádióval és a televízió áthúzott ábrájával, mint ahogy a Föld, vagy legalábbis egy lakott bolygó sajátos

ábrázolásával is. (Amely ezek szerint szintén médium?) A televízió áthúzott rajzának feltételezhető jelentése egybevág számos médianapló és mások médiahasználati térképeinek tapasztalatával is: az egyetemisták általában tudnak a televízióról, de távolinak érzik azt. Több esetben nem annyira a saját, mint inkább a szülői világ médiumának.

A másik érdekes térkép Vikié, aki önmagát (pontosabban csak a felsőtestét és a fejét) egy stilizált szívvel együtt rajzolja meg. Ezt a felsőtest bal oldalára helyezett szívet ugyanakkor a kezében is tartja az alak. Ebből a szívből vezetnek „csatornák”, megvastagított vonalak a médiumokat jelölő apró ábrákhoz, amelyekhez már ágrajzszerűen kapcsolódnak a szavak. Viki térképe azért is különleges, mert finoman utal arra is, hogy elgondolása szerint a mediatizált kommunikáció nemcsak az én és a külvilág között, hanem az énen belül is zajlik.

6. Összefüggések, eredmények és továbbmutatás

Ha a kutatás során alkalmazott különböző módszerek eredményeit összegezzük, a következő általános következtetéseket tudjuk megfogalmazni a z-generáció kommunikációs- és médiahasználati szokásait illetően:

- A korosztályon belül a médiahasználattal eltöltött idő átlagosan 5-6 óra között alakul, azonban az átlagostól jelentős mértékben eltérő példákat is találhatunk. Az egyetemisták néhány órával több időt töltenek a média társaságában, mint a középiskolások.
- A különböző médiaeszközök közül a mobilhordozók jelentősége a legnagyobb, ezek közül a telefon és az okostelefon a legnépszerűbbek. Az otthoni médiahasználatban a számítógép dominanciája figyelhető meg. A mobilhordozók és a számítógép népszerűsége egyértelműen az internettel, mint a legnépszerűbb kommunikációs platformmal hozható összefüggésbe. A hálózaton keresztül elérhető alkalmazások közül a közösségi oldalak, a videómegosztók, csevegőprogramok és a fájlmesztők a legfontosabbak.
- A klasszikus tömegmédiák nem szorulnak ki a fiatalok napi rutinjából, de a szerepük jelentősen átértékelődik. A rádió és a televízió a háttér médiahasználathoz köthető, míg az újságok és magazinok térvesztése kézzelfogható.
- Az aktív médiahasználat egyre ritkábban jellemző a korcsoportra, időtartama pedig egyre rövidebb. Aktív médiahasználat kontextusában a telefon, a számítógép és időnként a televízió jelenik meg.
- A háttér médiahasználat általános gyakorlat a fiatalok körében, aminek a legjellemzőbb esete a zenehallgatáshoz társítható különböző cselekvések (napi rutin, közlekedés, tanulás, kikapcsolódás, házi teendők stb.).
- A multitasking jelenség szintén gyakori eleme a beszámolóknak. Multitaskingról beszélhetünk akkor, amikor a két különböző médium egyidejű használata valósul meg, amikor kettőnél több különböző médium együttes használatáról van szó, és amikor a párhuzamos médiahasználat ugyanazon az eszközön elérhető különböző felületeken valósul meg. A jelenség az időtakarékossgal és a feladatok hatékonyabb szervezésével magyarázható.

- A z-generáció tagjai sokféle tudományos téma iránt érdeklődnek, az ezzel kapcsolatos hírekről és eredményekről pedig a televízióból és az internetről tájékozódnak. A televízióból tájékozódó fiatalok esetében meghatározó a szórakoztatás funkciója, míg az internetről tájékozódók sokkal céltudatosabbak és a megszerzett információknak gyakorlati jelentősége lehet (pl. továbbtanulás).
- A fiatalokra fejlett médiatudatosság jellemző, bár a médiára fordított időt a többség jellemzően alábecsüli. A válaszadók kritikusan kezelik a médiából származó információkat és tisztában vannak a média általános veszélyeivel. Ugyanakkor, míg saját médiahasználati szokásaikat normálisnak, addig társaikét sok esetben túlzónak és ártalmasnak tartják. Ennek ellenére a többség indokoltnak érzi, hogy a jövőben változtasson a saját médiahasználati szokásain.
- A korosztályt tudatos reklámkerülés jellemzi, médiahasználati szokásaik egyik meghatározó tényezőjévé válik, hogy olyan felületeket keresnek ahol nem jelennek meg reklámok, vagy ahol a hirdetések valamilyen módon kiszűrhetőek.

A kutatási eredmények, és az abból levont általános következtetések az empirikus anyag első szisztematikus, világos szempontrendszerű vizsgálatán alapulnak. Ezt az első elemzést terveink szerint továbbiak követik majd. Már látszik néhány kérdéskör, néhány irány, amely újabb vizsgálatok lehetőségét jelzi.

Egyrészt a fő helyszínekhez, otthon/kollégium – iskola – kettő közötti út hármasához kötődő médiahasználatok értelmezése a napirendbe ágazottság, a narratív struktúrák és az ezekről alkotott mentális képek elemzése segítségével. Továbbá a helyszínekhez is kapcsolódó intézményes kontextusok, elsősorban az iskola és a család vizsgálata médiahasználati szempontból.

Másrészt az olyan gyűjtőfogalmak, mint a „multitasking” vagy a „zenehallgatás” által jelölt helyzetek sokféleségének értelmező bemutatása. Idézeteink egy részével ugyan érzékeltettük e sokféleséget, ám ezek a példák továbbgondolandók.

Harmadrészt érdemes volna részletesebben vizsgálni a médiahasználatok földrajzi-kulturális terekhez való kötöttségét is. Az anyanyelvű és idegen nyelvű médiahasználati helyzeteket, az aktualitásokról való tájékozódás, szórakozás és ismeretszerzés helyeit, ennek viszonyát a globálishoz és a lokálishoz, a transzkulturális helyzeteket, a különböző közösségekhez való tartozás megjelenését a médiahasználatokban.

Hivatkozás

Andreas Hepp, Matthias Berg, Cindy Roitsch (2011): Mono-thematic and Multi-thematic Horizons of Mediatized Communitization: Patterns of Communicative Networking and Mediated Belonging. *SCM*, o. Jg., 2/2011, 1-34.

http://www.scm.nomos.de/fileadmin/scm/doc/SCM_11_02_Hepp_engl.pdf